

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Klavdija Černilogar

Mentor: red. prof. dr. Bojko Bučar

**PROBLEMATIKA VZPOSTAVLJANJA IZKLJUČNE EKONOMSKE
CONE V ZAPRTIH IN POLZAPRTIH MORJIH**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

Prof. dr. Bojku Bučarju se zahvaljujem
za koristne napotke in konstruktivno kritiko.

KAZALO

SEZNAM KRATIC	5
UVOD	6
1. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	9
1.1. ZAPRTA IN POLZAPRTA MORJA	9
1.1.1. Opredelitev	9
1.1.2. Sodelovanje v zaprtih in polzaprtih morjih	9
1.2. IZKLJUČNA EKONOMSKA CONA	10
1.2.1 Opredelitev	10
1.2.2. Režim izključne ekonomske cone	11
2. KODIFIKACIJA IN PROGRESIVNI RAZVOJ MEDNARODNEGA POMORSKEGA PRAVA PRED SPREJEMOM JAMAJSKE KONVENCIJE	12
2.1. OBDOBJE PRED DRUŠTVOM NARODOV	12
2.2. RAZVOJ POD OKRILJEM DRUŠTVA NARODOV IN ZDRUŽENIH NARODOV DO LETA 1960.....	13
3. TRETJA KONFERENCA ZDRUŽENIH NARODOV O MEDNARODNEM POMORSKEM PRAVU	15
3.1 OKOLIŠČINE, KI SO VODILE DO KONFERENCE	15
3.2. (NE)ENAKOST DRŽAV NA KONFERENCI	16
3.3. POTEK KONFERENCE.....	17
3.3.1. Temeljni značilnosti: neformalna pogajanja in izogibanje glasovanju	17
3.3.2. Sočasen razvoj občega mednarodnega običajnega prava.....	18
3.4. ZAPRTA IN POLZAPRTA MORJA	19
3.4.1. Prisotnost problematike v uvodnih govorih predstavnikov držav.....	19
3.4.2. Razprave v drugem odboru	22
3.4.3. Analiza razvoja vsebine IX. poglavja skozi pogajalska besedila.....	25
3.4.4. Zaprti in polzaprti morja niso deležna nadaljnje pozornosti.....	26
4. PRAVICE IN DOLŽNOSTI V IZKLJUČNI EKONOMSKI CONI	30
4.1. VRSTE PRAVIC.....	30

4.2. PRAVNI POLOŽAJ DRŽAVE V NJENI IZKLJUČNI EKONOMSKI CONI	33
4.3. PRAVNI POLOŽAJ DRŽAV V TUJI IZKLJUČNI EKONOMSKI CONI.....	34
5. REGIJE	36
5.1 OPREDELITEV REGIJE IN REGIONALIZMA.....	36
5.2. FUNKCIONALNI IN GEOGRAFSKI REGIONALIZEM	37
5.3. POMEN REGIJ V JAMAJSKI KONVENCIJI	38
6. NAČELO SODELOVANJA MED DRŽAVAMI.....	40
6.1. SODELOVANJE V ZAPRTIH IN POLZAPRTIH MORJIH	40
6.2. SODELOVANJE NA PODROČJIH, KI JIH VSEBUJE 123. ČLEN JAMAJSKE KONVENCIJE.....	42
6.2.1. Živi viri.....	42
6.2.2. Varovanje okolja	47
6.2.3. Znanstveno raziskovanje	49
7. PRAKTIČNI PRIMER: SLOVENSKI IN HRVAŠKI POGLED NA VZPOSTAVLJANJE IZKLJUČNE EKONOMSKE CONE V ZAPRTIH IN POLZAPRTIH MORJIH.....	52
7.1. HRVAŠKA NAMERA	52
7.2. ODZIV SLOVENIJE	53
7.3. ISKANJE SKUPNEGA JEZIKA.....	54
7.4. RAZLOGI ZA NESOGLASJE	57
8. ZAKLJUČEK.....	59
9. VIRI.....	65
10. PRILOGE	74
Priloga 1: Določbe IX. poglavja v ISNT (A/CONF.62/WP.8)	74
Priloga 2: Določbe IX. poglavja v RSNT (A/CONF.62/WP.8/REV.I/PART II).....	75
Priloga 3: Določbe IX. poglavja Jamajške konvencije	76

SEZNAM KRATIC

CIA	Central Intelligence Agency (Centralna obveščevalna agencija ZDA)
DN	Društvo narodov
ERC	ekološko-ribolovna cona
ICJ	International Court of Justice (Meddržavno sodišče)
IEC	izključna ekonomska cona
ICNT	Informal Composite Negotiating Text (neformalno sestavljeno pogajalsko besedilo)
ISNT	Informal Single Negotiating Text (neformalno enotno pogajalsko besedilo)
MZZ RH	Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Hrvaške
MZZ RS	Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije
OR	Official Records (uradni zapisnik zasedanj na tretji konferenci Združenih narodov o mednarodnem pomorskem pravu)
RSNT	Revised Single Negotiating Text (popravljen in dopolnjen enotno pogajalsko besedilo)
STA	Slovenska tiskovna agencija
UNCLOS	United Nations Conference on the Law of the Sea (Konferenca Združenih narodov o mednarodnem pomorskem pravu)
ZN	Združeni narodi
ZPZM	zaprti in polzaprti morja

UVOD

Morje zavzema približno tri četrtine zemeljske površine in je naravni vezni člen med celinami. Že od nekdanjih državam omogoča stike z drugimi deli sveta; čeprav ni naseljeno, je strateško pomembno območje, nepogrešljivo pa je tudi kot vir hrane, energentov in drugih snovi za preživetje velikega dela svetovnega prebivalstva. Zato so se vedno pojavljala vprašanja, kdo ima pravico do bogastev, ki jih nudi morski prostor, in kdo mora zanje skrbeti. Mednarodna skupnost je pravila, ki veljajo na morju, v 20. stoletju kodificirala z več pogodbami, med katerimi je najbolj celovita Konvencija o mednarodnem pomorskem pravu (v nadaljevanju: Jamajška konvencija) iz leta 1982. Ta dokument med drugim kodificira izključno ekonomsko cono (v nadaljevanju: IEC) kot prostor izven teritorialnega morja, ki obalnim državam daje določene pravice in do razglasitve katerega imajo pravico vse obalne države, tudi tiste ob zaprtih in polzaprtih morjih (v nadaljevanju: ZPZM). Hkrati Jamajška konvencija državam ob ZPZM narekuje sodelovanje ravno na področjih, pri ravnanju s katerimi ima obalna država v IEC posebne pravice: gre za upravljanje, ohranjanje, raziskovanje in izkoriščanje živih virov, za varovanje morskega okolja in za znanstveno raziskovanje. ZPZM so namreč posebej občutljiv teren zaradi specifičnih lastnosti prostora. V njem se, kot pove že ime, na bolj ali manj zaprtem območju križajo interesi posameznih držav (še posebej tisti, povezani z viri) in mednarodne skupnosti (med drugim varovanje okolja).

Globalizacija prinaša v družbeno zavest tudi védenje o tem, da ima vsak – nameren in nenameren – poseg v naravo širše posledice, kot jih pričakujemo, ter da njegovi rezultati ne priznavajo političnih meja. Zato je sodelovanje držav v ZPZM še kako relevantno vprašanje. Argumenti in praksa nekaterih držav izhajajo iz prepričanja, da z razglasitvijo IEC najustrezneje skrbijo za kakovost morskega prostora in njegovih bogastev. S tem stojijo nasproti argumentom in praksi drugih, ki ohranjanje ogromnega dela planeta s pomočjo skupnega upravljanja na morju postavljajo pred pravice suverenih držav. Veljavno mednarodno pomorsko pravo opredeljuje tako IEC kot ZPZM in zdi se, da si pravica do razglasitve IEC v ZPZM ter dolžnost sodelovanja med državami, ležečimi ob ZPZM, nasprotujeta. V nalogi bom zato raziskovala, ali je mogoče potrditi hipotezo, da je

vzpostavitev IEC v ZPZM v nasprotju s 123. členom Jamajške konvencije. Argument, na katerem temelji hipoteza, je, da vzpostavitev IEC v ZPZM onemogoča usklajevanje in sodelovanje obalnih držav, ki ju predpisuje 123. člen. Pri delu ne bom »soočila« samo določb, ki ti dve področji urejajo neposredno, temveč bom razlago skušala najti v širši interpretaciji Jamajške konvencije na točkah, ki so obema skupne. To so že omenjeni živi viri, varovanje okolja in znanstveno raziskovanje. V prvi vrsti bo šlo za analizo primarnih dokumentov, predvsem Jamajške konvencije in zapisnikov ter delovnih dokumentov konference, na kateri so jo sprejemali. Naj opozorim, da bo analiza poteka konference mogoča samo tako poglobljeno in kakovostno, kolikor to dopušča uradni zapisnik. Velik del vsebinskega dogovarjanja je namreč potekal na neformalni ravni, o čemer dokumentov ni. Da bi delo kljub temu opravila čim bolj celovito in objektivno – ob zavedanju, da je bistvo interpretacije v njeni parcialnosti – bom uporabila zgodovinsko in funkcionalno analizo, pa tudi analizo vsebine. V pomoč mi bodo tudi dostopni sekundarni viri s področja mednarodnega pomorskega prava, pri delu, ki se ukvarja s prakso držav, pa uradni vladni dokumenti ter medijska poročila. S slednjimi si bom pomagala predvsem zaradi aktualnosti teme, ki znanstveno še ni bila podrobneje obdelana in zato, ker so ukrepi držav v marsičem še zaupne narave. Tu velja opozoriti, da sem se v nalogi omejila na analizo Jamajške konvencije kot mednarodnopravnega izhodišča za ravnanje držav na morju. Celovite analize prakse držav ob ZPZM se ne bom lotila zato, ker se zavedam, da bi se bilo treba poglobiti v ravnanje v vseh ZPZM, da bi lahko prišla do verodostojnih zaključkov. To bi preseglo okvir pričujoče naloge, zato sem za prikaz praktične dileme med vzpostavitvijo IEC in sodelovanjem v ZPZM izbrala aktualen primer v Jadranskem morju.

Naloga je zastavljena na sledeč način: opredelitvi temeljnih pojmov, s katerimi bom operirala (1. poglavje), sledi v 2. poglavju pregled kodifikacije in progresivnega razvoja mednarodnega pomorskega prava do začetka tretje konference Združenih narodov (v nadaljevanju: ZN) o mednarodnem pomorskem pravu. Sami konferenci bom v 3. poglavju posvetila pozornost predvsem pri iskanju odgovora na vprašanje, kako je do kodifikacije poglavja o ZPZM sploh prišlo. Pri tem si bom pomagala z analizo primarnih dokumentov, predvsem zapisnikov zasedanj konference ter osnutkov besedila Jamajške konvencije. Sprejeta verzija Jamajške konvencije mi bo v 4. poglavju služila kot ključni vir pri analizi

pravic in dolžnosti obalne in drugih držav v IEC. Na tem mestu naj omenim, da se vse navedbe členov v nalogi nanašajo na Jamajško konvencijo, če ni izrecno zapisano drugače. Na podlagi opravljenega dela bom lahko ugotovila, v kakšnem neposrednem odnosu so določila V. poglavja Jamajške konvencije, ki ureja IEC, z IX. poglavjem, namenjenim ZPZM. Slednja so izrazito geografski pojem, ki označuje določen del površja, katerega bi lahko pod določenimi pogoji obravnavali kot regijo. Zato bom v 5. poglavju v analizo vključila še pomen regij. Izhajala bom iz teoretičnega pogleda na regije, ki ga bom nato aplicirala na njihovo vlogo v Jamajški konvenciji in na morebitno povezavo s konceptom ZPZM. V Jamajški konvenciji je namreč veliko govora o regijah, določbe posameznih poglavij pa so med seboj tesno povezane. Skušala bom ugotoviti, ali je moč posredno, prek interpretacije Jamajške konvencije skozi vlogo ZPZM kot regij, najti posebna pravila, ki sodelovanje v ZPZM postavljajo pred pravice obalnih držav do in v IEC. Vlogo sodelovanja v IEC bom nato v 6. poglavju iskala v analizi določb, ki se v Jamajški konvenciji ukvarjajo z živimi viri, okoljem in znanstvenim raziskovanjem. Za ponazoritev praktične problematike vzpostavitve IEC v ZPZM bom v 7. poglavju osvetlila še aktualni položaj v Jadranskem morju. Hrvaška je namreč leta 2003 sprejela odločitev o vzpostavitvi določene oblike IEC, do katere ima kot obalna država pravico, Slovenija pa ji na podlagi zahtev po sodelovanju in skupnem upravljanju v ZPZM nasprotuje. Ugotavljala bom, na kakšnih argumentih strani gradita svoja stališča in ali je iz njunega ravnanja mogoče reči, da ima katera od njiju mednarodnopravno gledano »bolj prav«. Ti koraki raziskave bodo podlaga za ugotovitev, v kakšnem odnosu sta v Jamajški konvenciji kodificirana režima IEC in ZPZM, natančneje, ali sta res v neskladju, kot predpostavljam v hipotezi.

1. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

1.1. ZAPRTA IN POLZAPRTA MORJA

1.1.1. Opredelitev

ZPZM po 122. členu Jamajške konvencije pomenijo »zaliv, kotanjo ali morje, obdan(o) z dvema ali več državami in povezan(o) z drugim morjem ali oceanom preko ozkega prehoda ali ki je v celoti ali večinoma sestavljen(o) iz teritorialnih morij ali IEC dveh ali več držav«.¹ ZPZM so bila v Jamajški konvenciji prvič kodificirana in so v njej dobila celo svoje poglavje, s čimer je mednarodna skupnost priznala pomen geografskih posebnosti zemeljskega površja, ki jih je pri sprejemu univerzalnega dokumenta treba upoštevati. Popolna pravna enakost vseh delov morskega prostora bi namreč vodila v naraščanje dejanske neenakosti med njimi.

1.1.2. Sodelovanje v zaprtih in polzaprtih morjih

V IX. poglavju Jamajške konvencije, namenjenem ZPZM, je poleg opredelitve izraza le še en člen. Gre za opredelitev režima, ki naj bi veljal v ZPZM. Nanaša se na področje, na katerem obalna država v IEC uživa suverene pravice – torej na vire – ter na dve področji, ki sta v IEC pod jurisdikcijo obalne države, namreč varovanje okolja in znanstveno raziskovanje. Na teh treh točkah naj bi si obalne države v skladu s 123. členom Jamajške konvencije prizadevale za usklajevanje delovanja in hkrati k sodelovanju povabile še druge zainteresirane države ali mednarodne organizacije. Poglavje o ZPZM natančneje razdelitve takih morij ne vsebuje in med njimi ne razlikuje. ZPZM se v naravi namreč pojavljajo v najrazličnejših oblikah in velikostih. Sodelovanje naj bi potekalo tudi ne glede na pravice, ki jih imajo obalne države v različnih morskih pasovih, saj ti v 123. členu prav tako niso omenjeni. Omenjeni člen izpostavlja področja, ki so v IEC obalne države

¹ Namenoma je bil v besedilu Jamajške konvencije uporabljen pojem »ozek prehod« namesto »ožina«, da bi se izognili sklicevanju na III. poglavje iste konvencije, ki obravnava ožine, skozi katere poteka mednarodna plovba (Vukas 1988: 53).

podvržena njenemu strožjemu ali milejšemu nadzoru, zato predvidevamo, da se bo večina sodelovanja odvijala prav v tej coni.

1.2. IZKLJUČNA EKONOMSKA CONA

1.2.1 Opredelitev

IEC je v 55. členu Jamajške konvencije opredeljena kot območje, ki se začne na zunanji črti teritorialnega morja. Podvrženo je posebnemu pravnemu režimu, opredeljenemu v V. poglavju konvencije, v katerem so določene pravice in jurisdikcija obalnih držav ter pravice in svoboščine ostalih držav. Režim IEC torej nastopi tam, kjer se konča teritorialno morje, razteza pa se lahko največ 200 morskih milj od temeljnih črt (57. člen). To pomeni, da če si država lasti maksimalno dovoljeno širino teritorialnega morja 12 morskih milj (3. člen), nato pa še maksimalno dopustno širino zunanjega morskega pasu 12 morskih milj (33. člen), ki se sicer prekriva z IEC, »čisti« režim IEC velja le naslednjih 176 morskih milj.² Ob razglasitvi mora obalna država upoštevati geografske razmere, ki vedno ne omogočajo vzpostavitve polnega območja IEC. Obalna država je zato pri razmejevanju dolžna vzeti v obzir pravice sosednjih in nasproti ležečih držav ter v soglasju z njimi doseči dogovor o režimu na spornem delu morja ali pa se zateči k mednarodnopravno dovoljenim načinom mirnega reševanja sporov (74. člen). Ta določba je še posebej relevantna za situacije v ZPZM, kjer je le redko dovolj prostora za razglasitev 200 morskih milj široke IEC, ne da bi država pri tem posegla v pravice drugih držav. Celotno območje, ki je oziroma bi bilo lahko podvrženo režimu IEC, sicer obsega približno 35 odstotkov morskega prostora, v katerem se nahaja okrog 90 odstotkov živih virov, primernih za komercialno izrabo, če izznamemo populacije tune in kitov (Schrijver 1995: 215).

Jamajška konvencija v 56. členu opredeljuje pravice in dolžnosti obalne države v njeni IEC. Obalna država uživa suverene pravice do »raziskovanja, izkoriščanja, ohranjanja in upravljanja« živih in neživih virov v morju, na morskem dnu in v podmorju, poleg tega pa ima suvereno pravico tudi do opravljanja drugih dejavnosti za izkoriščanje in

² V zunanjem morskem pasu ima obalna država, ki ga razglasi, pravico do izvajanja nadzora z namenom, da prepreči in kaznuje kršitve svojih carinskih, fiskalnih, imigracijskih in sanitarnih predpisov.

raziskovanje te cone, denimo za proizvodnjo energije s pomočjo vode, tokov in vetra. Poleg omenjenih suverenih pravic ima država v svoji IEC jurisdikcijo nad gradnjo in uporabo umetnih otokov, naprav in struktur, nad znanstvenim raziskovanjem, nad ukrepi za varovanje in ohranjanje morskega okolja ter je nosilka drugih pravic in dolžnosti, zapisanih v Jamajški konvenciji. Druge države v tuji IEC uživajo pravico do svobodne plovbe, preleta ter do polaganja podvodnih kablov in cevovodov.

1.2.2. Režim izključne ekonomske cone

Da bi lažje opredelili pomen IEC za posamezne subjekte, na katerih delovanje cona vpliva, jo umestimo na skalo, katere končni točki sta na eni strani popolna suverenost obalne države, na drugi strani pa svoboščine odprtega morja. Številni avtorji (Kwiatkowska 1985, Dupuy 1991, Degan 2000, Ibler 2001) ugotavljajo, da režim v IEC ni primerljiv niti z režimom v teritorialnem morju, ki je pod suverenostjo države, niti z režimom v odprtem morju in z njegovim načelom skupne dediščine človeštva. Po njihovem mnenju gre za območje *sui generis*, v katerem se pravice in dolžnosti obalne države prepletajo s pravicami in dolžnostmi drugih držav. Stališča do uveljavitve IEC z univerzalno konvencijo so namreč segala iz ene skrajnosti v drugo, zato so države morale na konferenci leta 1982 doseči nekakšen kompromis, ki tako obsežnega območja ne bi preveč približal režimu teritorialnega morja, obenem pa bi obalnim državam dodelil določene pravice, ki jih na odprtem morju nimajo. Po mnenju Queneudeca (1985) je bil namen poglavja o IEC v Jamajški konvenciji zagotoviti ravnotežje: obalne države naj bi v zameno za nadzor nad tujimi ribiči na tem območju zagotavljale učinkovite ukrepe za ohranjanje in upravljanje z viri in okoljem ter omogočale prosto plovbo.

2. KODIFIKACIJA IN PROGRESIVNI RAZVOJ MEDNARODNEGA POMORSKEGA PRAVA PRED SPREJEMOM JAMAJSKE KONVENCIJE

2.1. OBDOBJE PRED DRUŠTVOM NARODOV

Od 15. stoletja naprej, ko se je tedanja družba začela bolj intenzivno ukvarjati s pomorstvom, so se pričele pojavljati tudi potrebe po regulaciji vprašanj pomorskega prava, vendar vse do 19. stoletja ni prišlo do resnih poskusov širše kodifikacije pravil z mednarodnimi sporazumi. Sočasno s tehničnim razvojem, krepitvijo nekaterih obalnih držav v pomorske velesile in njihovimi poskusi prisvajanja oceanov in morij pa so se vedno pogosteje začele pojavljati razprave o tem, kakšnim načelom je podvržen morski prostor. Mnenja so bila deljena in glavna je bila naslednja dilema: ali gre za območje, ki ga je tako kot kopno mogoče okupirati, ali je to področje skupna last (*res communis omnium*).

O tem vprašanju sta v začetku 17. stoletja pisala dva teoretika, ki sta zagovarjala vsak svoj pristop k razumevanju vloge morja. Prvi, Seldenov (John Selden, 1584-1654), temelji na prepričanju, da je morje skupaj z viri, ki se v njem nahajajo, podvrženo prilaščanju državam, da je torej mogoče razglasiti suverenost nad določenim delom oceana ali morja, prav tako kot nad delom kopnega (Scott 2001: ix).³ Seldenu nasprotni pristop je zagovarjal njegov sodobnik Grotius (Hugo Grotius, 1583-1645). Bil je pristaš načela *mare liberum*, po katerem si države morja ne morejo prilastiti, ker ga tudi zasesti – okupirati – ne morejo (Grotius 2001). Šele Van Bynkershoek (Cornelius van Bynkershoek, 1673-1743) je leta 1703 v delu *De dominio maris dissertatio* suverenost obalne države nad določenim delom morskega pasu in svobodo ostalih delov morja utemeljil kot dva enakovredna stebra prava morja (Schrijver 1995: 190). Ta pogled je sčasoma prevladal in države so sprejele načelo, po katerem so lahko za svojega razglasile ozek pas morja ob obali – za namene ribolova in obrambe – medtem ko je bil ostali del morja *res communis* (Koh 1998: 132). Po dunajskem kongresu leta 1815 se je začela uveljavljati praksa prisvajanja teritorialnega morja v širini treh morskih milj od obale, pri čemer je vodilno vlogo igrala tedaj največja

³ V delu *Mare clausum*, izdanem 1635, napisanem pa že leta 1618 ali 1619, se je Selden z nasprotovanjem odzval na Grotiusovo prepričanje v načelo svobode odprtega morja (John Selden n. d.).

pomorska sila Velika Britanija. V njenem interesu je bilo ohranjati čim večji del morja odprtega in obalnim državam dodeliti le ozek pas teritorialnega morja.

2.2. RAZVOJ POD OKRILJEM DRUŠTVA NARODOV IN ZDRUŽENIH NARODOV DO LETA 1960

Prva kodifikacija mednarodnega pomorskega prava je bila sprožena pod okriljem Društva narodov (v nadaljevanju: DN). Začetna tri področja, ki jih je DN predvidelo in zanje pripravilo podlago za kodifikacijo, so se nanašala na narodnost, na odgovornost držav in na teritorialne vode (Churchill in Lowe 1999: 13). Konferenco so začeli pripravljati že leta 1924, odvijala pa se je leta 1930 v Haagu, vendar na njej niso sprejeli nobenega konkretnega dokumenta. Sodelujoče države – bilo jih je 48 – se niso mogle zediniti o tem, kako širok pas teritorialnega morja naj bi si obalne države smele lastiti, sprejem dogovorjenega kompromisnega predloga je blokirala Velika Britanija (Koh 1998: 133).⁴ Je pa v obdobju po haaški konferenci morje v očeh držav počasi začelo spreminjati svoj pomen. Ni bilo več le pretežno transportno in komunikacijsko sredstvo, temveč je vedno bolj pomembna postajala njegova ekonomska funkcija. Kot poudarja Sharma, je pravo morja kot pravo gibanja začelo prehajati v pravo prilaščanja (Schrijver 1995: 191).

Takoj po koncu druge svetovne vojne, ko so si ZDA utrdile položaj najpomembnejše svetovne sile, je tedanji ameriški predsednik Harry Truman z dvema razglasitvama sprožil začetek nadaljnjih sporov okrog prilaščanja morja, ki so vodili v progresivni razvoj in kodifikacijo mednarodnega pomorskega prava. ZDA so leta 1945 razglasile jurisdikcijo in nadzor nad naravnimi viri morskega dna in podmorja »svoje« kontinentalne police, katere meja je bila pri 200 metrih oziroma 600 čevljih globine morja.⁵ Obenem so razglasile tudi, da si jemljejo pravico do ustanovitve ohranitvenih območij (»conservation zones«) v tistih delih morja, kjer njihovi ribiči lovijo v velikem obsegu (Koh

⁴ Udeleženske konference so se združevale v skupine glede na predloge, ki so jih zagovarjale. Deset držav se je zavzemalo za tri morske milje široko teritorialno morje, sedem jih je želelo temu dodati še zunanji morski pas, šesterica je zahtevala teritorialno morje in zunanji morski pas v širini šestih morskih milj za vsakega. Kazalo je, da bodo države podprle kompromisno rešitev, ki je predvidevala tri morske milje široko teritorialno morje s pripadajočim devet morskih milj širokim zunanjim pasom, kar pa je Velika Britanija zavrnila (Koh 1998: 133).

⁵ En meter meri 3,2808 čevlja.

1998: 133). Ukrep ZDA, ki je bil sprva v nasprotju z obstoječim občim mednarodnim običajnim pravom, je sprožil plaz zahtev drugih držav in do leta 1957 je enostranske akte o vključitvi kontinentalnih polic v ozemlja pod svojo jurisdikcijo sprejelo še deset obalnih držav. Sledeč temu je Meddržavno sodišče (International Court of Justice, v nadaljevanju: ICJ) leta 1969 v rzsodbi North Sea Continental Shelf ugotovilo, da je režim kontinentalne police prešel v obče mednarodno običajno pravo (Caminoš in Marotta-Rangel 1991: 38).⁶

Že do leta 1956 je sicer Komisija za mednarodno pravo v okviru ZN pripravila poročilo o ključnih vidikih prava morja, ki je predstavljalo osnovo za organizacijo prve konference ZN o mednarodnem pomorskem pravu, izpeljane leta 1958 v Ženevi. Tu je 86 sodelujočih držav sprejelo štiri konvencije, in sicer Konvencijo o teritorialnem morju in zunanjem morskem pasu,⁷ Konvencijo o odprtem morju,⁸ Konvencijo o epikontinentalnem pasu⁹ in Konvencijo o ribištvu in ohranitvi živih virov na odprtem morju.¹⁰ V veljavo so stopile le prve tri. Konferenca leta 1958 ni rešila vprašanja, o katerem so razpravljali že leta 1930 v Haagu, to je, kakšna naj bo največja dovoljena širina teritorialnega morja. V ta namen so leta 1960 sklicali drugo konferenco ZN o mednarodnem pomorskem pravu, na kateri pa je zmanjkal en glas, da bi dosegli kompromisno rešitev, po kateri bi država lahko razglasila do šest morskih milj teritorialnega morja in še šest morskih milj ribiške cone.

⁶ Spor glede razmejitve epikontinentalnega pasu so sodišču leta 1967 predložile Nemčija na eni ter Danska in Nizozemska na drugi strani. Stranke so od ICJ zahtevale, naj razloži načela in pravila veljavnega mednarodnega prava, na podlagi katerega bi med seboj razmejile epikontinentalne pasove (North Sea Continental Shelf Cases 1969).

⁷ Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone, v veljavo je stopila 10. 9. 1964.

⁸ Convention on the High Seas, v veljavo je stopila 30. 9. 1962.

⁹ Convention on the Continental Shelf, v veljavo je stopila 10. 6. 1964.

¹⁰ Convention on Fishing and the Conservation of Living Resources on the High Seas.

3. TRETJA KONFERENCA ZDRUŽENIH NARODOV O MEDNARODNEM POMORSKEM PRAVU

3.1 OKOLIŠČINE, KI SO VODILE DO KONFERENCE

V 60. letih 20. stoletja je s procesom dekolonizacije precej držav pridobilo samostojnost ter zaradi svoje številčnosti kmalu tudi večino v Generalni skupščini ZN. Tako okrepljene so lahko začele pritiskati na mednarodno skupnost, naj se odzove na neustrezen in neuravnotežen sistem na morju, ki je koristil predvsem razvitim državam. Posledica tega je bila ustanovitev Odbora za morsko dno leta 1967, katerega je Generalna skupščina ustanovila z namenom proučiti položaj morskega dna izven nacionalne jurisdikcije. Nezadovoljne pa so bile tudi razvite države same, zato so zahtevale širitev pravic na morju, da bi lažje sledile svojim gospodarskim in političnim interesom (Ibler 2001: 69). Popotnica za tretjo konferenco ZN o mednarodnem pomorskem pravu je bila torej dvojna: zahteve držav v razvoju po bolj enakopravni obravnavi in zahteve razvitih držav po še večjih pravicah.

Pod nazivom »patrimonial sea« je predstavnik Venezuele leta 1971 v Odboru za morsko dno prvi sprožil razpravo o vzpostavitvi nekakšnega režima IEC.¹¹ Sam termin ekonomska cona pa je prvi uporabil predstavnik Kenije na zasedanju azijsko-afriškega posvetovalnega odbora v Colombu na Šri Lanki leta 1971 (Rudolf 1988: 39). Šlo je za pobudo držav v razvoju, ki so iskale način za zmanjšanje prevlade velikih pomorskih sil, čemur sta posebej ZDA in Sovjetska zveza sprva močno nasprotovali. Kasneje, sploh pod pogojem, da bosta sočasno z IEC rešeni tudi vprašanji prehoda skozi morske ožine in omejitve širine teritorialnega morja, sta velesili vseeno popustili (Rudolf 1988: 40).

¹¹ Patrimonialno morje naj bi obsegalo vodni stolp, morsko dno ter podmorje, začeni na zunanji meji teritorialnega morja, skupaj s katerim ne bi presegalo 200 morskih milj. V patrimonialnem morju naj bi obalna država imela suverene pravice nad obnovljivimi in neobnovljivimi naravnimi viri (Santo Domingo Declaration 1972).

3.2. (NE)ENAKOST DRŽAV NA KONFERENCI

Mednarodno pravo določa, da so vse entitete, ki jih mednarodna skupnost prizna kot države, med seboj enakopravne, ne glede na razlike, ki med njimi obstajajo v geografskem, ekonomskem, demografskem ali katerem drugem smislu. Vse suverene države, ki izpolnjujejo pogoje, opredeljene že v Interameriški konvenciji o pravicah in dolžnostih držav iz leta 1933, so tako subjekti, za katere velja, da so nosilci pravic in dolžnosti po mednarodnem pravu. Kot v 1. členu predpisuje omenjena konvencija, mora »država kot mednarodna pravna oseba« imeti stalno prebivalstvo, določeno in opredeljeno ozemlje, efektivno oblast in sposobnost vstopanja v odnose z drugimi državami (Convention on Rights and Duties of States 1933). Dejanske razlike med državami se pokažejo šele v praksi, stopnja njihovega upoštevanja pa takrat, ko se je treba dogovoriti o konkretni zadevi. Na tretji konferenci o mednarodnem pomorskem pravu je bilo v interesu celotne mednarodne skupnosti, da se Jamajška konvencija, v pripravo katere je bilo vloženega prek deset let dela, sprejme in uveljavi. Hkrati je bilo jasno, da povsem brez glasovanja ne bo šlo, zato je bilo treba »paketni dogovor« (»package deal«) oblikovati tako, da bi bil sprejemljiv za večino držav. Prav v tem dejstvu lahko najdemo razlago za ohlapno in široki interpretaciji podvrženo vsebino številnih delov Jamajske konvencije, med drugim tudi poglavja, posvečenega ZPZM.

Obenem s pravno opredelitvijo entitete kot države ne moremo mimo dejstva, da tako v fizičnem kot v političnem smislu med državami obstajajo ogromne razlike, ki so relevantne tudi za našo mednarodnopravno obravnavo. Prva očitna ugotovitev je, da vse države nimajo neposrednega stika z morjem, druga pa, da se dolžina obale posameznih ob morju ležečih držav zelo razlikuje.¹² Vse to ponavadi – ne pa nujno – močno vpliva na njihovo gospodarsko navezanost na morska bogastva, na razvitost ribištva, mornarice in znanosti ter na pristope k varovanju okolja. Ko preidemo na ZPZM, ugotovimo tudi, da so ta posebna geografska območja nekakšna stična točka obalnih držav, ki je lahko povezovalni, lahko pa tudi razdiralni člen v njihovih medsebojnih odnosih. Na tem mestu se ne bomo poglobljali v splošno analizo učinkov neenakosti držav na področju pomorstva

¹² Najdaljšo obalo ima Kanada (202,080 km), najkrajšo pa Monako (4,1 km) (CIA Factbook 2004a; 2004b).

(več o tem Bennouna 1991: 7). Omejili se bomo na vpliv, ki ga je ta raznolikost imela na sam potek konference ter na oblikovanje končnega besedila, seveda venomer v povezavi z našo ključno problematiko: vzpostavljanjem IEC v ZPZM.

3.3. POTEK KONFERENCE

3.3.1. Temeljni značilnosti: neformalna pogajanja in izogibanje glasovanju

Sklicana je bila torej še tretja konferenca ZN o mednarodnem pomorskem pravu, ki je zasedala po več mesecev med letoma 1973 in 1982. Vsebinsko delo je bilo razdeljeno v tri glavne odbore. Prvi odbor se je ukvarjal s pravnim režimom globokomorskega dna. Drugi je obravnaval režime teritorialnega morja, zunanjega morskega pasu, epikontinentalnega pasu, IEC, odprtega morja, področji ribolova in ohranjanja živih virov ter specifične vidike, povezane z omenjenimi koncepti, med njimi tudi opredelitev in položaj ZPZM. Tretji odbor je bil zadolžen za pripravo členov v zvezi z varovanjem morskega okolja in z znanstvenim raziskovanjem (Oxman 1991: 166-7). Na mednarodnih konferencah je tudi navada, da države, upoštevajoč različne ključne, iščejo medsebojne povezave in na ta način krepijo svojo relativno moč. V pripravah na in med samo konferenco so se oblikovale številne formalne in neformalne skupine, med katerimi je bila široka in precej ohlapno opredeljena skupina držav brez neposrednega stika z morjem in geografsko prikrajšanih držav. Poleg nje so na konferenci neformalne interesne skupine tvorile obalne države, arhipelaške države, skupina 77 (države v razvoju) in druge (Oxman 1991: 169-71). Držav ob ZPZM med skupinami ne najdemo.

Zaradi velikega obsega materije so bila pogajanja 170 sodelujočih držav zelo zahtevna, posebej zato, ker je bolj kot za pravna šlo za politična vprašanja in nesoglasja. Treba je bilo najti skupen jezik o nekakšni listini pravic in dolžnosti držav na morju ter oblikovati ustanovno listino novega svetovnega reda za izkoriščanje morskih virov (Queneudec 1985: 47). Večji del vsebinskih pogajanj na konferenci je prav zaradi občutljivosti tematike potekal na neformalnih zasedanjih, vsebina katerih ni znana, saj njihovega poteka niso beležili v uradnih zapisnikih. Vukas (1983: 202) opozarja na to

pomanjkljivost, zaradi katere »razen za na konferenci sodelujoče države stališča o številnih problemih in pogajanjih /.../ ostajajo skrita«. Da ne bi prišlo do preglasovanja in sprejemanja za nekatere – predvsem razvite države, ki pa niso več imele večine – nesprejemljivih odločitev, je poslovnik ponovno potrdil veljavnost »gentlemanskega dogovora«, zapisanega že v resoluciji Generalne skupščine iz leta 1973. Ta je določal, naj bo državam cilj sprejeti konvencijo s čim širšo podporo, zato naj si »konferenca prizadeva za doseganje sporazuma o vsebinskih zadevah s pomočjo konsenza« in naj »ne bo glasovanja o takih zadevah, dokler niso bila izčrpana vsa prizadevanja za doseg konsenza« (GA Resolution 3067-XXVIII). Dejansko v odborih nikoli ni prišlo do glasovanja o vsebinskih vprašanjih in tudi na plenarnem zasedanju so ga uporabili šele na zadnjem, 11. zasedanju. Tedaj so odločali o sprejemu treh amandmajev – ki niso dosegli potrditve – ter celotne konvencije. Za dokument je glasovalo 130 držav, proti so bile štiri (Izrael, Turčija, ZDA in Venezuela), 18 držav se je vzdržalo, 18 pa se jih ni udeležilo glasovanja (Background to UNCLOS n. d.).¹³

3.3.2. Sočasen razvoj občega mednarodnega običajnega prava

V letih, v katerih se je odvijala konferenca, so sproti nastajala pogajalska besedila, katerih določbe so nekatere države že v času oblikovanja Jamajške konvencije postopno prenašale v nacionalno zakonodajo in tako pospeševale razvoj občega mednarodnega običajnega prava.¹⁴ Na ta način je tudi koncept IEC že precej pred letom 1982 prešel v obče mednarodno običajno pravo (Churchill in Lowe 1999: 18). ICJ je na primer leta 1974 v primeru Fisheries Jurisdiction Case ugotovilo, da je režim IEC postal del občega mednarodnega običajnega prava. Vendar je zaradi dejstva, da je tedaj konferenca še potekala, odločilo, da se ne more postaviti v vlogo *sub specie legis ferendae* oziroma da ne bo odločalo na podlagi predvidevanja, kakšno je pravo na tem področju, dokler ga zakonodajalec ne opredeli (Schrijver 1995: 198).

¹³ Doslej četverica nasprotnic k Jamajski konvenciji še ni pristopila (maj 2004).

¹⁴ Za nastanek pravila občega mednarodnega običajnega prava sta potrebna tako praksa (ponavljano izvajanje) kot prepričanje, da je ta praksa sprejeta kot pravno pravilo oziroma da bi odstopanje od nje pomenilo kršitev prava (Degan 2000: 77-8).

Tako IEC, ki je z Jamajško konvencijo postala nova pravica, kot sodelovanje v ZPZM, ki je ohlapno opredeljena dolžnost, sta poglavji, ki nista povzročali hujših nasprotovanj, ko sta bili v tej konvenciji enkrat opredeljeni. IX. poglavje ni bilo odločilno za to, da so štiri države – med njimi Izrael in Turčija, ki ležita ob polzaprtem Sredozemskem morju – glasovale proti. Le Turčija bi se bila morda opredelila drugače, ugiba Vukas (1988: 61), če bi poglavje o ZPZM vsebovalo tudi specifične določbe o širjenju in razmejitvi morskih območij v ZPZM. Treba pa je podrobneje analizirati, kako je do zadovoljive formulacije poglavja o ZPZM sploh prišlo in kakšen je bil v očeh sodelujočih držav njegov odnos do IEC.

3.4. ZAPRTA IN POLZAPRTA MORJA

3.4.1. Prisotnost problematike v uvodnih govorih predstavnikov držav

Predlog, da bi ZPZM obravnavali v paketu, že od začetka konference ni dosegel široke podpore. Deležen je bil precej kritike zaradi domnevne ohlapnosti in nenatančnosti, predvsem kar se tiče ločnice med zaprtimi in polzaprtimi morji. Po mnenju predstavnika Francije bi moral termin zaprta morje odražati geografski vidik, zato tovrstna morja sploh ne spadajo v konvencijo o mednarodnem pomorskem pravu (UNCLOS III, OR Vol. II 1975: 276). Sovjetski predstavnik je zaprta morja opisal kot relativno majhna morja brez stika z oceanom in brez mednarodnih transportnih poti (UNCLOS III, OR Vol. II 1975: 277). Pomen zaprtega v primerjavi s polzaprtim morjem je drugačen predvsem, kar se tiče dostopnosti. Tuje ladje namreč v polzaprta morja lažje dostopajo kot v zaprta. Jugoslovanska delegacija je na enem neformalnih zasedanj drugega odbora zahtevo po vključitvi ZPZM v konvencijo, toda v enem paketu, utemeljila z več argumenti. Med njimi so: (a) kompleksnost plovbe po morjih in skozi prehode, ki ZPZM povezujejo z odprtim morjem, (b) nevarnost onesnaženja zaradi majhnosti in skromne izmenjave voda s sosednjimi morji ter (c) nujnost izvajanja posebnih ukrepov v zvezi z upravljanjem, ohranjanjem in izkoriščanjem živih virov, ki so ogroženi zaradi naravnih značilnosti ZPZM in onesnaževanja (Vukas 1988: 51). Iran je v osnutku členov celo predlagal, naj konferenca

koncepta zaprtih in polzaprtih morij v konvenciji obravnava ločeno (A/CONF.62/C.2/L.72). Med države, ki so se najbolj zavzemale za priznanje posebnega statusa ZPZM, spadata tudi Turčija in Irak. Stališče do tega dela mednarodnega pomorskega prava so izrazile še nekatere druge države, ki ležijo ob polzaprtih morjih. Pri drugih udeleženkah konference tematika ni uživala veliko pozornosti, kar je tudi eden od razlogov, da določbe IX. poglavja niso bile bolj natančno opredeljene. Kot navaja Vukas (1983: 208), so si le države ob ZPZM prizadevale za opredelitev posebnih pravil – drugačnih od tistih, ki naj bi veljala v drugih morjih – predvsem kar se tiče izkoriščanja živih bogastev, razmejitev in plovbe.

Ob analizi uvodnih govorov predstavnikov na konferenci ugotovimo, da je Irak – ki leži v Perzijskem/Arabskem zalivu in ima le 58 km obale – zagovarjal stališče, da bi bilo problematiko ribolova v polzaprtih morjih treba urejati na drugačen način, ne z vzpostavitvijo ekonomske cone ali patrimonialnega morja. Kot ustreznejši pristop je predlagal regionalne dogovore za ohranjanje, raziskovanje, upravljanje, zaščito pred onesnaževanjem in za razvoj živih virov (UNCLOS III, OR Vol. I 1975: 148). Pri tem je združevanje obalnih držav v regionalne organizacije omenil le kot eno od možnosti, sicer se je konkretizaciji predloga izogibal: v njegovem govoru zasledimo oznake sodelovanja med državami, kot so dogovori, ureditve in skupine.

Predstavnik Turčije je udeležence konference opomnil, naj pri sprejemanju konvencije v smislu načel pravičnosti in *equity* upoštevajo geografsko raznolikost sveta.¹⁵ Turčija je namreč v uvodnem govoru izrazila prepričanje, da pravila, ki lahko veljajo na odprtem morju, niso prikladna za uporabo v ZPZM (UNCLOS III, OR Vol. I 1975: 168). Iran se je zavzel za to, da bi države ob polzaprtih morjih ravnale podobno kot Pakistan in Oman v Omanskem morju, ki sta se dogovorila za omejitev svojih izključnih ribiških con v širini 50 morskih milj. Smiselno se mu je zdelo tudi ustanoviti regionalno ribiško komisijo, ki bi zagotavljala racionalno izrabo voda (UNCLOS III, OR Vol. I 1975: 72). Tudi Trinidad in Tobago je v uvodni predstavitvi stališč do IEC omenil poseben položaj ZPZM.

¹⁵ Encyclopaedia Britannica (1957: 675-6) *equity* opredeljuje kot idealno pravičnost, ki je pravo ne ureja in s katerim je lahko celo v nasprotju. Vendar pa se *equity* ravna po nekaterih uveljavljenih načelih: med drugim velja, da »kdor zahteva *equity*, mora tudi sam tako ravnati« in »kdor se zateče k *equity*, mora imeti čiste roke«.

Tam, kjer si države »delijo ZPZM in ozke kanale oziroma prehode, je nujno treba zagotoviti, da novi režim teh držav ne bo prikrajšal za vode, v katerih so /njihovi/ ribiči tradicionalno lovili«. Po mnenju te karibske otoške države bi nasprotni ukrepi pomenili »kršitev načel mednarodne skupnosti glede pravičnosti in *equity*« (UNCLOS III, OR Vol. I 1975: 71).

Švedska, katere največji del obale leži ob Baltskem morju, je poudarila, da je zanjo ribištvo – glede na to, da gre za končne vire – ključni problem. Tudi po mnenju švedskih predstavnikov na konferenci bi bilo še najbolje vzpostaviti regionalne organizacije za ribištvo (UNCLOS III, OR Vol. I 1975: 76). Članstvo v njih bi bilo za vse države regije obvezno, odločitve pa bi se sprejemale večinsko (UNCLOS III, OR Vol. I 1975: 77).¹⁶ Podobnega mnenja so bili tudi predstavniki Nemške demokratične republike, ki so menili, da bi za ohranitev živih virov države morale sodelovati med seboj in z regionalnimi ribiškimi organizacijami. Slednje bi ribištvo nadzorovale in svetovale o dovoljeni količini ulova in letnih ribolovnih kvotah. Norveška je menila, da v tistem trenutku regionalne organizacije za zaščito virov niso učinkovite, zato je predlagala, da bi dodelitev suverenih pravic do obnovljivih virov morala biti pogojena z dolžnostjo skrbeti za zaščito pred presežnim izkoriščanjem. Iz tega sledi, je nadaljeval norveški predstavnik, da bi obalne države, ki razglasijo IEC, »morale sodelovati z ustreznimi regionalnimi in mednarodnimi organizacijami«. Vsaka regija ima namreč tudi svoje značilnosti, zato problema IEC »ne bi bilo priporočljivo reševati z eno samo globalno veljavno konvencijo« (UNCLOS III, OR Vol. I 1975: 85). Omeniti velja še stališči Jugoslavije in Albanije. Nista se sicer izrecno sklicevali na polzaprtο morje, sta pa v zvezi z razmejitvijo morskih prostorov poudarili pomen upoštevanja okoliščin. Jugoslavija je trdila, da je treba pri razglašanju IEC upoštevati geografske, ekološke in druge lastnosti regije (UNCLOS III, OR Vol. I 1975: 92). Albanija je predlagala, naj država odmeri svoje teritorialno morje »v razumni meri«, s čimer ne bo vplivala na interese sosednjih držav in mednarodno plovbo. Pri tem naj upošteva specifične geografske, biološke in oceanografske pogoje (UNCLOS III, OR Vol. I 1975: 100).

¹⁶ Švedska je bila tedaj že članica Mednarodne ribiške komisije za Baltik, katere ustanovna konvencija je bila podpisana 13. septembra 1973 (About the Gdansk Convention n. d.).

Iz uvodnih govorov držav na konferenci lahko ugotovimo, da je bila problematika ZPZM v zvezi z razglášanjem IEC – in tudi nasploh – deležna le omejene pozornosti. Nanjo so opozarjale nekatere države, ki poznajo posebnosti tega specifičnega geografskega območja iz lastnih izkušenj in ki so se zavedale, da ZPZM morda zahtevajo drugačno ureditev sistema vzpostavljanja in upravljanja z IEC. Vendar ne tedaj ne kasneje niso bile dovolj zavzete, da bi se združile v posebno interesno skupino. Morda bi bila ta v nadaljevanju konference glasneje zagovarjala vzpostavitev posebnega režima IEC v ZPZM, ki bi se razlikoval od tistega v geografsko odprtih delih morij in oceanov, ter zahtevala njegovo vključitev v Jamajško konvencijo.

3.4.2. Razprave v drugem odboru

Kot omenjeno, je delo konference poleg plenarnih zasedanj potekalo v odborih. Ti pred začetkom niso imeli pripravljenega nikakršnega osnutka besedila konvencije, kakor je to sicer v navadi. Drugi odbor se je na konferenci med drugim ukvarjal tako z IEC kot z ZPZM. Delo je zastavil v treh tematskih skupinah, pri čemer ZPZM ni namenil posebnega tematskega sklopa. O njih naj bi razpravljali le v povezavi s temami prve in druge skupine (vanjo je med drugim spadala IEC), če bi bilo to potrebno (UNCLOS III, OR Vol. I 1975: 293). Ker je bila večina vsebinskih sestankov in pogajanj neformalnih, brez zapisnikov in poročil o delu, tudi ni podatkov o vseh na njih predstavljenih in obravnavanih predlogih in amandmajih. Iz uradnih dokumentov o konferenci ter poznejših zapisov sodelujočih delegatov pa je kljub temu mogoče izluščiti trende na področju povezovanja konceptov IEC in ZPZM.

Za regionalni pristop in sodelovanje pri upravljanju z viri in okoljem v ZPZM sta se ponovno zavzela Irak in Iran, pri čemer se je njuno razumevanje termina razlikovalo. Irak je pod pojmom polzaprtih morij razumel notranje morje (»inland sea«), obdano z dvema ali več državami, v katerem obstaja vsaj koridor odprtega morja med državami (UNCLOS III, OR Vol. II 1975: 295).¹⁷ Iran je po drugi strani zaprta morja definiral kot majhen del morja, kakršna sta denimo Perzijski/Arabski zaliv ali Baltsko morje, ki imata vsaj en izhod na

¹⁷ Irak je kot odprto morje razumel »ves morski prostor, več kot 12 morskih milj oddaljen od temeljnih črt«.

odprto morje. Polzaprtja morja so bila v očeh iranskih predstavnikov večji morski prostori ob oceanih, bolj ali manj zaprti s kopnim (otoki ali celino) ter z enim ali več izhodi povezani z odprtim morjem (UNCLOS III, OR Vol. II 1975: 295-6). Iran je ob tem poudaril pomen miroljubnega, usklajenega sodelovanja med državami ob ZPZM.

Dragocen in morda celo najboljši vpogled v razumevanje koncepta ZPZM na konferenci dobimo iz povzetka zasedanja drugega odbora avgusta 1974, ki je bilo namenjeno izrecno tej temi. Razpravo so sooblikovali samo predstavniki držav, ki zaradi svoje geografske lege, torej iz lastnih izkušenj, poznajo položaj ob ZPZM. Šlo je tako za razvite države kot za države v razvoju. Z izjemo Francije in Sovjetske zveze je bilo drugim državam skupno stališče, da je treba v ZPZM sodelovati tesneje kot med državami, ki si delijo ocean. Prav tako je med njimi prevladovalo mnenje, da so nujni specifični regionalni dogovori: bodisi sodelovanje vseh regionalnih držav (po mnenju Irana, Danske, Izraela) bodisi upravljanje prek regionalnih konvencij (zamisel Nemške demokratične republike) ali vsaj konzultacije med regionalnimi državami (predlog Turčije). Kritika je letela predvsem na predloge v zvezi s prihodnjo IEC, ki niso upoštevali posebnih značilnosti ZPZM. Danska je opozorila, da je posploševanje pravil IEC na vse vrste morij nesprejemljivo, prav tako sta se za regionalni pristop in pravičnost glede razdelitve virov zavzela Tajsko in Irak. Po mnenju Nemške demokratične republike bi IEC v ZPZM smela veljati le za izkoriščanje rudnin, Tajsko pa je izrazila prepričanje, da bi si v ZPZM območja izven teritorialnega morja morale deliti vse obalne države. Da globalna pravila, ki ne bi vsebovala posebnih določil za ZPZM, niso uporabna, so menili tudi predstavniki Švedske, Izraela, Irana, Iraka in Alžirije. Izrael je poudaril, da univerzalni dokument ne sme spregledati specifik posameznih področij. Švedska se je zavzela za to, da bi konvencija omogočila vsaj odstopanje od univerzalnih pravil v delih, kjer jih države ob ZPZM ne morejo upoštevati. Irak je izrazil prepričanje, da mora vprašanje ZPZM vsekakor urediti konvencija, čemur je pritegnila še Sovjetska zveza. Po besedah njenega predstavnika bi kakršenkoli regionalni dogovor moral biti sprejet v okviru pravil, postavljenih v konvenciji. Sovjetska zveza, še bolj pa Francija, sta sicer nasprotovali posebnemu statusu ZPZM. Ta bi po mnenju Francozov pomenil oživitev starorimske ideje *mare nostrum*, ki bi sčasoma pripeljala do *mare clausum*. Poseben položaj v konvenciji ni potreben, dovolj bi bili posamični

regionalni dogovori v okviru univerzalnih pravil, so se strinjali predstavniki teh dveh držav. Grčija pa je opozorila, da ne obstaja pravna definicija ZPZM, zato bi bilo kakršnakoli z njimi povezana pravila preuranjeno vključiti v konvencijo (UNCLOS III, OR Vol. II 1975: 273-278).

Udeleženske konference so se kljub dvomom v pomen posebnih pravil o ZPZM navsezadnje odločile, da jih bodo nekaj oblikovale, in sicer v korist tako obalnih držav ob ZPZM kot vseh drugih držav (Vukas 1988: 52). Toda večina držav na konferenci ni podpirala oblikovanja posebnih pravil za plovbo in delimitacijo v ZPZM, ker se jim je že opredelitev teh morij zdela preohlapna in je dovoljevala preširoko interpretacijo. Zato je v končni verziji besedila konvencije poleg opredelitve ZPZM ostal samo še člen o sodelovanju držav, ležečih ob takih morjih. Za samo definicijo ZPZM so sicer poskrbele Alžirija, Irak, Libija, Romunija in Turčija: na enem od neformalnih srečanj so podale predlog, ki je potem služil kot osnova za 122. člen (Caminos in Marotta-Rangel 1991: 55).

Do tretjega zasedanja – leta 1975 – so predstavniki držav pripravili številne predloge vsebine členov nastajajoče konvencije, o katerih so razpravljali na neformalnih in formalnih zasedanjih vseh treh odborov ter nato na plenarnih zasedanjih. Do ZPZM sta se najbolj jasno spet opredelila Irak in Turčija. Prvi je predlagal, naj države, ležeče ob ZPZM, pri upravljanju z živimi morskimi viri in varovanju okolja sodelujejo v regionalnih dogovorih in z ustreznimi mednarodnimi organizacijami (A/CONF.62/C.2/L.71, Add. 1 in Add. 2). Turčija je v svojem predlogu zapisala, naj se v teritorialnih morjih in IEC znotraj ZPZM določbe konvencije uporabljajo v skladu z načelom *equity*, ter predlagala, naj se države o ravnanju v ZPZM med seboj posvetujejo (A/CONF.62/C.2/L.56 in UNCLOS III, OR Vol. III 1975: 230). Predlogi drugih držav v zvezi z IEC se izrecno na ZPZM niso sklicevali, kar pa se tiče sodelovanja, je bilo to omenjeno v zvezi s tremi vprašanji. Nanašalo se je na razmejitve IEC med sosednjima ali nasproti ležečima državama (predlog Kenije in Tunizije, Grčije ter Turčije), na pravice geografsko prikrajšanih držav v razvoju (predlog Haitija in Jamajke) ter na izvajanje pravic obalne države na področju ribištva (predlog Bolgarije in šestih podpornic) (UNCLOS III, OR Vol. III 1975: 205–30). Zanimiv je tudi predlog Bolivije in Paragvaja. Namesto »nacionalne« IEC sta predlagala sprejem koncepta regionalne IEC, v kateri bi »v celoti in z enakimi pravicami in dolžnostmi

sodelovale vse države ene regije«, saj bi to pripomoglo k »pravičnosti in *equity*« (A/CONF.62/C.2/L.65). V regijo bi vključila obalne države in države brez neposrednega stika z morjem, ki nanje mejijo. Uporabila sta koncept »regionalna suverenost« za upravljanje z živimi viri in »skupna dediščina regije« kot aplikacijo skupne dediščine človeštva na omejenem območju (UNCLOS III, OR Vol. II 1975: 295). Ideja je vsekakor vredna razmisleka, saj – čeprav se ne nanaša izrecno na ZPZM – na nek način presega suverenost posamezne države. Gre za zavedanje, da morski prostor izven teritorialnega morja ni del ozemlja pod suverenostjo države ter da je za trajnostno ohranjanje kakovosti okolja, virov in življenja ljudi potrebno sodelovati.

3.4.3. Analiza razvoja vsebine IX. poglavja skozi pogajalska besedila

Na podlagi predlogov, predstavljenih in obravnavanih v odborih, je bilo nato moč oblikovati t.i. neformalno enotno pogajalsko besedilo (Informal Single Negotiating Text; v nadaljevanju: ISNT), ki je združevalo vsebino vseh dotlej vloženih predlogov, ni pa izključevalo niti možnosti za vlaganje novih.¹⁸ Poglavje o IEC je predvidevalo sodelovanje obalne države z drugimi državami oziroma z mednarodnimi organizacijami pri upravljanju ribištva. Sodelovanje je bilo posebej izpostavljeno pri vrstah, ki se pojavljajo v IEC več držav hkrati ali hkrati v IEC in na odprtem morju, pri zelo migratornih vrstah, morskih sesalcih ter anadromnih in katadromnih vrstah rib.¹⁹ Oblikovano je bilo tudi poglavje o ZPZM, ki je vsebovalo tri člene: definicijo, področja usklajevanja in sodelovanja obalnih držav ter člen, ki je določal, da poglavje o ZPZM »ne vpliva na pravice in dolžnosti obalnih ali drugih držav, ki izhajajo iz drugih členov konvencije, in naj se izvaja v skladu s temi členi« (A/CONF. 62/WP.8/).²⁰

Do naslednjega zasedanja v letu 1976 je bilo pripravljeno tudi že popravljeno in

¹⁸ Enotno besedilo pomeni, da ne gre za zbir alternativnih predlogov, temveč za besedilo, v katerem je zapisan po en osnutek vsakega člena. Ker je pogajalsko, pomeni, da v njem še nič ni dogovorjeno, temveč predstavlja le osnovo za pogajanja, razlaga Buzan (1981: 332). Dodaja, da so na konferenci na ta način raje kot z vnaprej pripravljenim osnutkom konvencije operirali zato, ker so bila pogajanja bolj politične kot pravne narave.

¹⁹ Anadromne vrste rib so tiste, ki se v času drstenja selijo po rekah navzgor (npr. losos); katadromne vrste pa so tiste, ki se v času drstenja selijo po rečnem toku navzdol, nekatere vse do morja (npr. jegulja) (Fleischer 1991: 1107).

²⁰ Vsebinsko poglavje o ZPZM v ISNT glej v Prilogi 1 na str. 72.

dopolnjeno enotno pogajalsko besedilo (Revised Single Negotiating Text; v nadaljevanju: RSNT), v katerem je v poglavju o ZPZM v primerjavi z ISNT zares opaziti nekaj sprememb. Poleg drugačnega oštevilčenja členov, katerim so sedaj dodani naslovi, ugotovimo, da je v RSNT sodelovanje držav postavljeno v milejše okvire.²¹ Besedna zveza »morajo sodelovati« (»shall co-operate«) iz ISNT je v RSNT nadomeščena z »naj bi sodelovale« (»should co-operate«).²² V nadaljevanju, ko gre za razlago, kako naj to sodelovanje poteka, pa je besedilu ISNT »morajo, neposredno ali preko ustrezne regionalne organizacije, usklajevati ...« (»shall, directly or through an appropriate regional organization, co-ordinate ...«) v RSNT dodana še besedna zveza »si prizadevajo«. Tako zavezanost k sodelovanju močno upade, saj RSNT obalnim državam narekuje, »naj si prizadevajo, /.../ za usklajevanje...« (»shall endeavour, /.../, to co-ordinate...«). Po drugi strani člena, ki je v ISNT opozarjal na upoštevanje pravic in dolžnosti držav, zapisanih drugje v konvenciji, v RSNT ni več (A/CONF.62/WP.8/REV.1/PART.II).

Do leta 1976 je bila, kot kaže, glavnina dela pri oblikovanju členov o ZPZM opravljena. Besedilo tedaj že trdno zasidranega IX. poglavja prihodnje konvencije namreč v neformalnem sestavljenem pogajalskem besedilu (Informal Composite Negotiating Text; v nadaljevanju: ICNT) v primerjavi s tistim v RSNT in nato s sprejeto konvencijo ni več doživelo vsebinske spremembe.²³

3.4.4. Zaprta in polzaprta morja niso deležna nadaljnje pozornosti

Sedmo zasedanje leta 1978 je bilo na priporočilo generalnega odbora namenjeno razreševanju še odprtih pomembnih vprašanj, za katera naj bi ustanovili posebne pogajalske skupine (A/CONF.62/61). ZPZM se mednje niso uvrstila, kar kaže, da po mnenju odbora niso predstavljala problema, o katerem bi vladalo veliko nesoglasje. Vseeno so bila uvrščena na seznam področij, o katerih naj bi drugi odbor z razpravo ugotovil, ali obstaja potreba po vzpostavitvi posebne pogajalske skupine.

²¹ Predlog Mehike in Tunizije, naj se obveza sodelovati preoblikuje v priporočilo, je na neformalnem sestanku aprila 1976 dobil široko podporo, kar se je odrazilo v popravljenem besedilu (Vukas 1988: 58).

²² Besedilo členov IX. poglavja RSNT je v Prilogi 2 na strani 73.

²³ Besedilo IX. poglavja Jamajške konvencije je v Prilogi 3 na strani 74.

Države so imele v zvezi z nadaljnjim reševanjem problematike ZPZM več predlogov. Alžirija, Irak, Turčija, Romunija, Nikaragva in Libija so menile, da bi bilo treba za poglavje ZPZM ustanoviti posebno pogajalsko skupino. K manj formalnemu pristopu sta pozvala predstavnika Libije in Madagaskarja, ki sta se zavzela za ustanovitev delovne skupine, ki naj »preuči vprašanje ZPZM«. Predstavnik Peruja je menil, da naj bi se s to zadevo ukvarjala odbor in *ad hoc* skupina. Naklonjenost nadaljevanju pogajanj o režimu polzaprtih morij je izkazala še Kitajska, vendar brez konkretnih predlogov, kako naj se obravnava vprašanje, ki po besedah njenega predstavnika sicer ni v splošnem interesu, je pa pomembno predvsem za države v razvoju (UNCLOS III, OR Vol. IX 1980: 128-136). Druge države, ki so se v okviru razprave o organizaciji nadaljnjih pogajanj še dotaknile ZPZM, so bile do obravnave teme precej negativno nastrojene. ZDA in Norveška sta bili mnenja, da bi nove pogajalske skupine o »manj pomembnih« vprašanjih samo zavlačevale delo konference (UNCLOS III, OR Vol. IX 1980: 130). Iz govorov predstavnikov Grčije in Hondurasa je razvidno, da zanj ta tematika ni predstavljala »pomembnega« vprašanja. Za Veliko Britanijo je bila v ICNT vsebovana formulacija tudi povsem sprejemljiva (UNCLOS III, OR Vol. IX 1980: 131). Do ustanovitve posebne pogajalske skupine za področje ZPZM navsezadnje ni prišlo, saj, kot je ugotovil predsedujoči drugemu odboru na tem zasedanju, predstavnik Venezuele, so »/r/azprave jasno pokazale, da se delegacije niso dogovorile niti o seznamu drugih vprašanj za obravnavo niti o ustreznem urniku in metodi njihove obravnave« (UNCLOS III, OR Vol. IX 1980: 136).

Dober mesec kasneje, maja 1978, so predstavniki držav na plenarnem zasedanju razpravljali že o sprejemu konvencije v celoti. V poročilu drugega odbora so se ZPZM pojavljala pretežno v nastopih istih držav kot dotlej. Predstavnik Združenih arabskih emiratov je dejal, da njegova delegacija ne more podpreti definicije v drugem odstavku 70. člena ICNT, ker ta ne upošteva specifične situacije v polzaprtih morjih, v katerih so naravni viri zelo omejeni (UNCLOS III, OR Vol. IX 1980: 60).²⁴ Z njegovim mnenjem se je strinjal tudi predstavnik Jamajke. Jugoslavija je opozorila, da je v zvezi z IX. poglavjem, ki obravnava ZPZM, predlagala, naj se doda člen, ki dovoljuje neovirano plovo ladij in prelet letal nad izhodi, ki ZPZM povezujejo z ostalimi deli morskega prostora (UNCLOS III, OR

²⁴ V drugem odstavku 70. člena gre za določanje pogojev sodelovanja »določenih držav v razvoju« pri izkoriščanju virov v njihovi regiji.

Vol. IX 1980: 69). Na to, da so težave s polzaprtimi morji povezane z režimom v ožinah, je spomnil tudi Izrael. Malta in Libija sta v zvezi s polzaprtimi morji izrecno izpostavili Sredozemlje kot primer takega morja, v katerem je treba vzpostaviti poseben režim (UNCLOS III, OR Vol. IX 1980: 74-5). Maroko, Irak, Turčija, Madagaskar, Pakistan, Egipt, Libija in Alžirija so se omejili na opombo, da za to temo do tedaj ni bilo dovolj priložnosti za razpravo (UNCLOS III, OR Vol. IX 1980: 57-75). Spet druge države so ponovile prepričanje, da polzaprti morja ne potrebujejo dodatnega prostora v razpravi – tako so menili predstavniki Grčije in Cipra. Še ostreje je nastopila Zvezna republika Nemčija. Po besedah njenega predstavnika sploh ni razloga za posebno poglavje o ZPZM v konvenciji in bi ga bilo treba iz ICNT izbrisati. Sodelovanje med sosednjimi državami na področjih, ki jih to poglavje določa, bi namreč moralo biti splošni cilj, ne pa omejeno na določeno geografsko območje (UNCLOS III, OR Vol. IX 1980:73 in UNCLOS III, OR Vol. X 1979: 165). Čeprav predstavnik Šri Lanke ni imel v mislih ZPZM, temveč epikontinentalni pas, bi lahko njegovo izjavo povezali tudi z njimi. Dejal je, da »/n/obena matematična formula ne more biti univerzalno in pravično uporabljena zaradi zelo različnih geografskih, geomorfoloških in geoloških pogojev, ki obstajajo na svetu« (UNCLOS III, OR Vol. IX 1980: 71). Na pomen polzaprtih morij so kasneje opozorile še članice skupine islamskih držav, ki so leta 1979 podale priporočila v zvezi z nekaterimi zanje pomembnimi vprašanji konference (A/CONF.62/86). Polzaprti morja so definirale kot »tista morja s posebnimi značilnostmi, ki so v celoti sestavljena iz IEC dveh ali več držav«, sicer pa pozvale k sodelovanju med državami na področjih, ki jih tudi drugače ureja 123. člen Jamajške konvencije. V okviru nadaljnjih pogajanj v pogajalskih skupinah so se občasno še pojavljali neformalni predlogi, zabeleženi v poročilih predsednikov odborov, denimo predloga Zvezne republike Nemčije in Koreje ali predlog Turčije, vendar njihova vsebina ni znana (A.CONF.62/L.51 in A/CONF.62/86). Glede na primerjavo besedila 122. in 123. člena ICNT in istih členov Jamajške konvencije ugotovimo, da zahteve po spremembah niso dobile širše podpore. Omenimo še amandma, ki ga je na 123. člen leta 1982 vložil Irak (A/CONF.62/L.110). Predlagal je, naj se 123. členu doda odstavek, ki bi ohranjal prosto plovbo skozi vode v polzaprtih morjih, s čimer prav tako ni naletel na konkretno podporo.

Zadnja faza pogajanj, potem ko je bil oblikovan ICNT, potemtakem v besedilo

členov IX. poglavja ni vnesla vsebinskih sprememb. Države, ki so se zanje vseskozi zavzemale, niso bile dovolj močne in vplivne, da bi to dosegle. Iz zapisnikov sestankov ugotovimo, da so države koncepta ZPZM in IEC razumele zelo različno, večinoma so nanju gledale iz perspektive lastne geografske lege in lastnih interesov. ZDA so denimo IEC razumele kot območje, v katerem brezpogojno prevladajo pravice in pristojnosti obalne države nad pravicami mednarodne skupnosti, ne glede na geografske ali druge posebnosti.²⁵ Sovjetska zveza in Francija sta očitno nasprotovali posebnemu položaju ZPZM v Jamajški konvenciji, druge države, ki so se v zvezi z ZPZM v kateri izmed etap nastajanja te konvencije javile k besedi, pa so pozivale bodisi k posebnim določilom znotraj univerzalne konvencije bodisi k obveznosti sodelovanja obalnih držav. V nadaljevanju si zato oglejmo, kakšno razmerje med IEC in ZPZM so uspele zapisati v Jamajško konvencijo.

²⁵ »Čeprav bi bilo treba upoštevati splošno sprejete standarde, naj obalne države nič ne zavezuje k sprejemanju priporočil s strani mednarodnih ribiških organizacij oziroma k upoštevanju takih priporočil,« je v razlagi svojega predloga členov o IEC menil predstavnik ZDA (A/CONF.62/C.2/L.47).

4. PRAVICE IN DOLŽNOSTI V IZKLJUČNI EKONOMSKI CONI

4.1. VRSTE PRAVIC

Mednarodno pomorsko pravo v IEC operira s termini »suverenost«, »suverene pravice«, »jurisdikcija« in »dolžnosti«. Vsak od njih opredeljuje, kakšno vrsto oblasti in kakšne pristojnosti ima država pri izvajanju posameznih aktivnosti v različnih morskih območjih, pa tudi, kaj je dolžna tam početi. Začeli bomo s suverenostjo, ker je eden od konstitutivnih elementov države kot subjekta mednarodnega prava. Suverenost je po mednarodnem pravu

»vrhovna oblast države na njenem ozemlju, ki izključuje oblast drugih držav in ni podrejena nobeni višji oblasti. /.../ Suverenost pa ni absolutna premoč države. To tudi ni njena neomejena oblast pri predpisovanju lastnih državnih pristojnosti na svojem ozemlju. V sodobni mednarodni skupnosti je državna suverenost /.../ podvržena mednarodnemu pravu« (Degan 2000: 228-9).

Suverenost države ločujemo na teritorialno (suverenost nad ozemljem) in personalno (suverenost nad osebami). Na morju se suverenost države konča na zunanji črti njenega teritorialnega morja (2. člen), ki lahko sega največ 12 morskih milj od temeljnih črt (3. člen). V zunanjem morskem pasu zatorej o suverenosti ni več govora, v IEC pa sploh ne. Pridevnika »izključna« zato ne gre razumeti kot cona, »izključujoča vse ostale države«, temveč skupaj z »ekonomska«, torej cona, v kateri so pravice, ki ta prostor ločujejo od odprtega morja, »izključno ekonomske« narave. V IEC lahko suverene pravice razumemo v luči t.i. funkcionalnega pristopa oziroma funkcionalne delitve pristojnosti, ki je razvidna iz celotne razdelitve morskega prostora izven nacionalne jurisdikcije (Fleischer 1991: 1002).²⁶

Suverene pravice so torej povezane z določenim specifičnim namenom, kar pomeni, da ima država na področju, na katerem jih uživa – denimo pri raziskovanju, izkoriščanju, ohranjanju in upravljanju živih in neživih virov v svoji IEC – izključno pravico do odločanja in do uveljavljanja ukrepov, na vseh drugih področjih pa veljajo drugačna pravila. Praktično gledano, lahko država določa pravila ribolova v svoji IEC, ne sme pa

²⁶ Pristojnosti v morskem prostoru opredeljujejo razna carinska in druga območja, namenjena zaščiti države, epikontinentalni pas, ribiške cone, IEC. Vsem je skupno, da država, ki si jih lasti, nima suverenosti nad prostorom kot celoto, temveč nad upravljanjem s točno določenim področjem oziroma dejavnostjo.

vplivati na svobodo plovbe znotraj nje. »Suverene pravice« v IEC so pravice, ki so dodeljene v posebne namene. A državi ne dopuščajo, da bi imela polno oblast nad geografskim območjem, kakor bi to omogočala »suverenost«, trdita tudi Brilmayerjeva in Kleinova (2001: 703). Ti »posebni nameni« so povezani z naravnimi viri. Toda celo lastitev suverenih pravic brez izvajanja ne zadošča. Egipt je denimo leta 1984 ob ratifikaciji Jamajške konvencije sprejel deklaracijo, v kateri je zapisal, da bo odtlej izvajal pravice, ki mu po V. in VI. poglavju pripadajo v njegovi IEC v Sredozemskem in Rdečem morju. Dokler pa v praksi ni začel izvajati suverenih pravic nad viri in tujim ladjam ni omejeval ribolova v tem območju, ne moremo reči, da je IEC dejansko vzpostavil (Škrk 1988: 170). Sam pomen besedne zveze »suverene pravice« je leta 1953 v osnutek členov za prvo konferenco ZN o mednarodnem pomorskem pravu, ki je potekala leta 1958, prva vnesla Komisija za mednarodno pravo. Predlog ni užival soglasne podpore, obstajali so argumenti, da bi ga bilo bolje nadomestiti s terminom »pravice suverenosti« ali »izključne pravice«. Razprava je prišla tako daleč, da so na osmem plenarnem zasedanju o izboru termina celo glasovali: z 51 glasovi proti 14 ter ob šestih vzdržanih je bila izbrana oznaka »suverene pravice« (Pulvenis 1991: 368-9).

Vsaj v IEC je ločevanje med suverenostjo in suverenimi pravicami dokaj jasno: obalna država nima suverenosti, saj si ne more lastiti cone kot prostora – ker v njej za druge države veljajo določene svoboščine, ki jih ne more omejevati – temveč ima suverene pravice le nad viri. Za primerjavo: položaj ni tako enoznačen v epikontinentalnem pasu. V njem ima obalna država suverene pravice nad prostorom, ne samo nad viri v njem, na težavnost ločevanja konceptov suverenosti in suverenih pravic opozarja Pulvenis (1991: 369). Da je situacija še bolj zapletena, poskrbi Jamajška konvencija z določili, s katerimi nekaterim skupinam držav v tuji IEC dodeljuje posamezne pravice do živih virov (državam brez neposrednega stika z morjem, geografsko prikrajšanim državam). To pomeni, da tudi suverene pravice nad viri v IEC niso povsem »suverene«, temveč so še bolj kot suverenost podrejene mednarodnemu pravu, saj je obalna država pri dodeljevanju količine dovoljenega ulova posameznim državam omejena z določili konvencije.

Nekaj pozornosti moramo posvetiti tudi konceptu jurisdikcije, ki je prav tako omenjen v 56. členu Jamajške konvencije. Curzon (1993: 211) jurisdikcijo opredeli kot

teritorialno zamejen prostor, znotraj katerega je moč izvajati pravno oblast. Ločevati je treba med dvema vrstama jurisdikcije: zakonodajno in uveljavitveno. Prva pomeni pravico predpisovanja zakonov, druga pa pravico do njihovega uveljavljanja, pri čemer ni nujno, da vrsti sovpadata (Churchill in Lowe 1999: 12).²⁷ Temelj za izvajanje jurisdikcije države nad osebami ali lastnino izven meja njenega teritorija je določena povezanost oziroma interes države do teh objektov. Težava se pojavi takrat, ko si jurisdikcijo nad istim objektom interesa lasti več držav, meni Ott (1987: 135). Fleischer pa opozarja, da razlike med termini suverene pravice, jurisdikcija in oblast ne gre jemati preveč strogo. Priznava sicer, da je v strogo pravnem smislu izraz suverene pravice močnejši od izraza jurisdikcija, da pa se v praksi izvajanje jurisdikcije pogosto zelo približa izvajanju suverenih pravic (Fleischer 1991: 1065).

Spodobi se, da opredelimo še termin dolžnost, da bo naš nabor odnosov med subjekti pokrival tiste, vsebovane v 56. členu Jamajške konvencije. Dolžnost pomeni »pravno obveznost izvajanja oziroma vzdržanja od izvajanja določenega dejanja« (Martin 1997: 137) oziroma »dejanje, ki izhaja iz pravne ali moralne obveze« (Curzon 1993: 130) oziroma »obveznost, do izvajanja katere ima drug subjekt ustrezno pravico« (Garner 1999: 521-2).

Navežimo sedaj režim v IEC na ZPZM: zanimivo je, da sta v IEC – poleg dolžnosti – opredeljeni dve vrsti, lahko bi rekli tudi stopnji pravic, torej suverene pravice in jurisdikcija. V ZPZM pa ni predpisano bolj ali manj tesno sodelovanje, ne glede na to, kako obsežne pravice imajo države na posameznih področjih. Zato si bomo najprej ogledali, kakšne so pravice in dolžnosti obalne in drugih držav v IEC, nato pa v Jamajški konvenciji poiskali argumente, s katerimi bo moč potrditi oziroma ovreči hipotezo, da razglasitev IEC onemogoča tako tesno sodelovanje, kot ga predpisuje 123. člen te konvencije.

²⁷ Avtorja navajata primer, ko država sprejme zakon o carinskem nadzoru nad ladjami v pasu 24 morskih milj od obale (zakonodajna jurisdikcija), izvaja pa ga samo v primeru, da ladje priplujejo v njena pristanišča (uveljavitvena jurisdikcija) (Churchill in Lowe 1999: 12).

4.2. PRAVNI POLOŽAJ DRŽAVE V NJENI IZKLJUČNI EKONOMSKI CONI

Obalna država na območju svoje IEC vstopa v razmerju do cone in do drugih subjektov v tri vrste odnosov, ki smo jih pravkar predstavili. Ima suverene pravice, jurisdikcijo in dolžnosti, opredeljene v 56. členu Jamajske konvencije in podrobneje razdelane v nadaljnjih členih. Suverene pravice ji pripadajo na področju raziskovanja, izkoriščanja, ohranjanja in upravljanja živih in neživih virov, tako na morskem dnu in v podmorju IEC kot tudi v vodnem stolpu nad njim (56 (1)(a). člen). Prav zadnje režim IEC bistveno razlikuje od režima epikontinentalnega pasu, ki je bil s Konvencijo o epikontinentalnem pasu kodificiran že leta 1958. V epikontinentalnem pasu so obalne države z Jamajško konvencijo namreč ohranile pravico do raziskovanja in izkoriščanja naravnih virov na njegovem morskem dnu in podmorju, ne pa tudi v vodnem stolpu nad njim (77. člen).²⁸

Viri so edino področje, znotraj katerega država v svoji IEC uživa suverene pravice. Drugi odstavek 56(1). člena namreč pri navajanju pravic ne govori več o suverenih pravicah, pač pa o jurisdikciji, in sicer nad gradnjo in uporabo umetnih otokov in naprav, nad znanstvenim raziskovanjem ter nad varovanjem in ohranjanjem morskega okolja v IEC. Tretji odstavek ne navaja izrecnih pravic, temveč opozarja na »druge pravice in dolžnosti, ki jih obalni državi na tem področju dodeljuje konvencija«. Pri tem gre v prvi vrsti za pravice, ki izhajajo iz dejstva, da je največ prvih 12 morskih milj IEC pravzaprav lahko zunanji morski pas, katerega režim opredeljuje 33. člen. Omenimo tudi pravico – iz 111. člena – do neprekinjenega zasledovanja tuje ladje, za katero oblasti obalne države sumijo, da je prekršila zakone te države (Churchill in Lowe 1999: 169). Obalna država ima po 73. členu še eno pravico: da bi zagotovila spoštovanje pravil Jamajske konvencije in nacionalnih predpisov, sme »izvajati ukrepe, ki vključujejo vkrcanje, pregled, aretacijo in sodne postopke«. Vse to, kot piše v omenjenem členu, izhaja iz suverenih pravic obalne države do raziskovanja, izkoriščanja, ohranjanja in upravljanja živih in neživih virov v IEC. Nečesa država tudi ne sme: v kolikor med državama ni drugačnega dogovora, obalna država ne sme zapreti zajetega državljana druge države ali ga kako drugače telesno

²⁸ Razlika med IEC in epikontinentalnim pasom je tudi v načinu njegove pridobitve. Medtem ko je treba IEC razglasiti, epikontinentalni pas obalni državi pripada *ipso facto*.

kaznovati za njegov prekršek, za reševanje tovrstnih sporov Jamajska konvencija spodbuja k diplomatskim sredstvom.

Dolžnosti obalne države so opredeljene v drugem odstavku 56. člena, in sicer gre za splošno dolžnost spoštovanja Jamajske konvencije ter spoštovanja pravic in dolžnosti drugih držav. Že sam akt razglasitve IEC je pravzaprav hkrati tudi zaveza obalne države k izpolnjevanju dolžnosti. Z IEC država namreč ne dobi samo pravice do ravnanja z viri tako, da ima sama od njih koristi, temveč mora poskrbeti tudi za to, da se bodo ti viri obnavljali, da se bodo nahajali v čistem okolju in da bodo dostop do njihovega presežka imele tudi države, ki jim ta pravica pripada po Jamajski konvenciji. Vsi ti ukrepi zahtevajo bolj ali manj intenzivno sodelovanje med državami, če gre za ZPZM, pa lahko sklepamo, da še posebej.²⁹ Ko država razglasi IEC, je dolžna poskrbeti tudi za njeno razmejitev. Pri tem je dolžna upoštevati pravice sosednjih in nasproti ležečih držav in se z njimi dogovoriti za pravično rešitev v skladu z mednarodnim pravom, določa 74. člen. Dokler se države dokončno ne dogovorijo, naj si prizadevajo za sklenitev praktičnih dogovorov, ki ne morejo vplivati na končni sporazum. Če »v razumnem času« ne pride do dogovora, Jamajska konvencija državam narekuje, naj se zatečejo k postopkom mirnega reševanja sporov, navedenim v XV. poglavju. Zunanjo mejo IEC in razmejitev s sosednjimi in nasproti ležečimi državami morajo obalne države nato zarisati na ustrezne zemljevide oziroma pripraviti sezname geografskih koordinat, ki jih morajo deponirati pri Generalnem sekretarju ZN (75. člen), s čimer se zagotovi preglednost položaja na morju.

4.3. PRAVNI POLOŽAJ DRŽAV V TUJI IZKLJUČNI EKONOMSKI CONI

Na območju IEC določene države vse ostale države uživajo pravico do proste plovbe, preleta in polaganja podvodnih kablov in cevi, in sicer v enaki meri kot na odprtem morju, vendar ob upoštevanju »ustreznih določb te konvencije« (58. člen). To pomeni, da

²⁹ ZPZM so bila nekoč najbolj biološko raznoliki in bogati morski prostori, zaradi česar so njihove obale postale izjemno gosto naseljene. So bolj ali manj ločena od oceanov in nimajo tako močnih morskih tokov, ki bi skrbeli za redno izmenjavo vode in hranilnih snovi ter odplavljanje umazanije. Upoštevajoč še, da kopenski viri povzročijo približno tri četrtine onesnaženja v ZPZM, smo danes priča degradaciji in uničenju teh občutljivih ekosistemov. Samo v Sredozemsko morje na primer vsako leto priteče 500 milijonov ton odplak, 120.000 ton mineralnih olj, 60.000 ton detergentov, 100 ton živega srebra, 3800 ton svinca in 3600 ton fosfatov (Atlas of Population and Environment 2001).

so države, ki vstopajo v tujo IEC, pri izvajanju pravic (in dolžnosti) dejansko podvržene številnim omejitvam, ki so navedene na drugih mestih v Jamajški konvenciji. Le-te uživanje svoboščin v precejšnji meri krčijo ter območje IEC še dodatno razlikujejo od odprtega morja. Obalni državi posredno dajejo pravico, da širi svoje pristojnosti daleč prek pravic, povezanih z izkoriščanjem in upravljanjem virov, čemur je bila vzpostavitev režima IEC prvotno namenjena. Na tem mestu opozorimo le na en primer: načeloma obalna država v svoji IEC polaganja podvodnih kablov in cevovodov drugim državam ne sme omejevati, če to počnejo v skladu z drugimi določbami Jamajške konvencije (58. člen). Eno takih »drugih določb« zasledimo v 79. členu, ki govori o polaganju podvodnih kablov in cevovodov v epikontinentalnem pasu. Ta pas se namreč, ko država razglasi IEC, z njo vsaj deloma prekriva. Omenjeni člen določa, da mora obalna država privoliti v določitev trase, po kateri bo tekel kabel oziroma cevovod. Izven epikontinentalnega pasu imajo vse države pravico polagati podvodne kable in cevovode, določa 112. člen. Kot edino omejitev postavlja peti odstavek 79. člena. Ta se ravno tako nanaša na morsko dno, ki ni več v nacionalni pristojnosti, na t.i. Cono.³⁰ Državam naroča, naj pri polaganju podvodnih kablov in cevovodov upoštevajo že položene tovrstne naprave ter naj ne onemogočajo dostopa do njih zaradi morebitnih popravil. Razlika med svoboščino izvajanja te aktivnosti v tuji IEC in na odprtem morju je torej precej konkretna.

³⁰ Cona je v 1. členu Jamajške konvencije opredeljena kot »morsko dno in podzemlje izven meja nacionalne jurisdikcije«.

5. REGIJE

5.1 OPREDELITEV REGIJE IN REGIONALIZMA

Praden nadaljujemo z analizo, bomo nekaj pozornosti namenili še vlogi regij v Jamajški konvenciji. ZPZM namreč lahko pod določenimi pogoji razumemo tudi kot regije in temu ustrezno nanje apliciramo določbe, ki jih Jamajška konvencija regijam namenja. Splošno opredelitev regije, ki bi bila uporabna vedno in povsod, bi vendarle težko našli. Zato si bomo ogledali nekaj različnih pogledov na to vprašanje, iz katerih bo mogoče izluščiti temeljne skupne značilnosti opredelitve regije, ki bo uporabna za nadaljevanje naše razprave.

Opredelitev regije je skorajda toliko kot avtorjev, ki se z njimi ukvarjajo. Odvisne so od namena, za katerega so oblikovane, od območja, na katerem nastanejo, od stopnje povezanosti subjektov, združenih v regiji, ter vloge, ki jo igrajo v mednarodni skupnosti (Bučar 1993). Za osnovo našega razumevanja regije lahko vzamemo Hettnejevo opredelitev, po kateri je regija »skupina držav z bolj ali manj določenim skupnim političnim projektom« (Hettne 1999: 1). Dopolniti jo je potrebno še z geografskim vidikom regije, kajti skupni politični projekt držav ob ZPZM se razvije zato, ker jih povezuje skupna fizična lastnost – delijo si (skorajda) sklenjeno obalo morja.³¹ Zato velja upoštevati Buzanov koncept regije kot skupine držav, ki jih povezuje geografska bližina (Buzan 1991: 188). Relevantna je tudi Glassnerjeva minimalna opredelitev regije kot »dela zemeljskega površja, katerega zaznamuje določena homogenost njegovega jedra«, ki z oddaljenostjo od njega upada (Glassner 1985: 410). Isti avtor v nadaljevanju trdi, da meje regije niso jasno določene, temveč da lahko med posameznimi regijami obstajajo nekakšna prehodna območja ali se regije med seboj celo prekrivajo. Opozarja tudi, da koncepta regije, kakršnega uporabljamo za kopensko površje, ne moremo brez nadaljnjega prenesti na morski prostor. Težko je namreč opredeliti in zamejiti regijo na morju, ne da bi nasilno posegli v ekološko enotnost prostora in da bi sočasno zagotovili praktičnost regionalnega upravljanja (Glassner 1985: 411).

³¹ Pri zaprtih morjih, denimo Kaspijskem morju/jezeru, je celo povsem sklenjena, medtem ko jo v polzaprtih morjih prekinja »ozek prehod«, kakor piše 122. člen Jamajške konvencije.

V primeru ZPZM je opredelitev regije morda nekoliko manj zahtevna naloga. Jedro regije predstavlja morski prostor, v katerem se križajo interesi vseh obalnih držav na točno določenih področjih. Intenzivnost interesa je največja pri virih, ker predstavljajo najpomembnejšo neposredno korist. Interes je močan tudi pri bolj »oddaljenih« subjektih, kot so geografsko prikrajšane države in sosednje države, ki nimajo neposrednega stika z morjem. Odgovoriti pa moramo še na vprašanje, ali oziroma v katerem primeru ZPZM sploh predstavljajo regijo. Alexander morske regije deli na tri glavne tipe:

- a) fizične regije, ki se od drugih delov ločijo na podlagi konfiguracije obale;
- b) upravljavske regije, kjer obstaja točno določen problem, ki ga je mogoče reševati z upravljanjem na tej ravni;
- c) operacionalne regije, kjer obstaja en ali več regionalnih dogovorov (Glassner 1985: 411-2).

Upoštevajoč to klasifikacijo bi lahko ZPZM predstavljal idealno morsko regijo. Geografsko so zamejena s konfiguracijo obale in v njih obstaja skupen upravljavski problem, opredeljen v 123. členu Jamajske konvencije. Glede na številne konvencije, organizacije in druge oblike dogovorov, ki jih najdemo med državami v ZPZM, so ta očitno lahko tudi ustrezne operacionalne regije. Regionalno organizacijo – ki torej zajema regijo – pa sledeč razlagi Bennetta in Oliverja (2002: 237) lahko razumemo kot »del sveta, ki ga povezujejo skupni cilji, temelječi na geografskih, socialnih, kulturnih, gospodarskih ali političnih vezeh«.

5.2. FUNKCIONALNI IN GEOGRAFSKI REGIONALIZEM

Latinskoameriške, afriške in azijske države so se regionalizma na tretji konferenci o mednarodnem pomorskem pravu lotile z dveh vidikov, funkcionalnega in geografskega. Oba pristopa že z imenom samim povesta, na čem temeljita. Prvi je namenjen regulaciji specifičnega področja, denimo ribištva, znanstvenega raziskovanja ali varovanja okolja (Camino in Marotta-Rangel 1991: 54). Take vrste regionalizem najdemo v 63. členu (države naj neposredno ali prek regionalne oziroma subregionalne organizacije sodelujejo pri ukrepih za ohranjanje zaloga rib, ki se pojavljajo v IEC dveh ali več držav), v 254. členu

(države in mednarodne organizacije morajo o nameri za izvajanje znanstvenih raziskav v IEC ali epikontinentalnem pasu obvestiti sosednje države brez stika z morjem in geografsko prikrajšane države) ter v 207(3). členu (države naj si na regionalni ravni prizadevajo za harmonizacijo ukrepov v zvezi s preprečevanjem, zmanjševanjem in nadzorovanjem onesnaževanja iz kopenskih virov).

Drugi, geografski regionalizem, se po mnenju istih avtorjev najbolje odraža v delovanju držav ob ZPZM, ki ga določa 123. člen, saj državam zaradi njihovega geografskega položaja narekuje sodelovanje na več področjih. Koncepta si nista v nasprotju in nista nezdržljiva, še pravita Caminos in Marotta-Rangel. Tako menita tudi Kullenberg in Ayala-Castañares (1994), ko pravita, da je regionalno sodelovanje držav na morju lažje uresničljivo kot na kopnem. Nujno je iz več razlogov: ker so oceani in morski okoliš tako dinamičen prostor, ker je na ravni regije lažje določiti najpomembnejše naloge in način njihovega reševanja, ker vpletene države vložijo več truda v sodelovanje v regiji, kot bi ga vložile v dejavnost znotraj univerzalne organizacije – tudi zato, ker se ne morejo skriti v množici in so njihova dejanja drugim bolj na očeh. Zato so potem tudi rezultati takega sodelovanja bolj vidni in prepričljivi. Keckes (1994) prav tako poudarja, da je regionalno sodelovanje posebej v ZPZM najustreznejši pristop k varovanju okolja.

5.3. POMEN REGIJ V JAMAJSKI KONVENCII

Vključitev regij v analizo je pomembna tudi zato, ker imajo v Jamajški konvenciji precej bolj vidno mesto kakor ZPZM. Omembo slednjih razen v IX. poglavju najdemo samo še v 70. členu (pravice geografsko prikrajšanih držav). Beseda »regija« oziroma njene izpeljanke pa se v celotnem besedilu Jamajske konvencije pojavijo 74-krat.³² Najbolj nedvoumen je pomen uporabe v besedni zvezi »geografska regija«, ki se nanaša na grupiranost držav po skupinah, ki velja v ZN, vendar za nas ni najpomembnejši.³³ »Regija«

³² Termina »subregija« in njegovih izpeljank nismo upoštevali, ker se vedno pojavlja skupaj s terminom »regija«, medtem ko obratno ni vedno tako. Prav tako nismo upoštevali kazala, ker je pravzaprav le ponovitev naslovov členov.

³³ Gre za naslednjih pet geografskih regij: Afrika, Azija, Vzhodna Evropa, Latinska Amerika ter Zahodna Evropa in ostale države. Naj opozorimo, da nekatere države ne spadajo v regijo, kamor bi jih uvrstili glede na

v pridevniški obliki (47 navedb) je drugače rabljena skupaj z drugimi označevalci ravni sodelovanja, dogovorov, organizacij ipd.: bilateralno, subregionalno, nacionalno, multilateralno, splošno, globalno. Samostalnik »regija« se v 14 od 27 primerov pojavi samostojno, v preostalih pa skupaj z besedo »subregija«.

Za nas sta najbolj zanimivi poglavji o ZPZM in IEC, zato si pogledjmo še, kakšno je stanje v njih. Besedi »regija« oziroma »regionalni« se skupaj z izpeljankami pojavita 37-krat, kar je točno polovica vseh omemb v konvenciji.³⁴ Termin je največkrat povezan s pravicami držav brez neposrednega stika z morjem in geografsko prikrajšanih držav pri izkoriščanju presežka živih virov v tuji IEC, saj sta omenjeni kategoriji držav do tega upravičeni le v svoji subregiji oziroma regiji. Pri tem pa definicija ne regije ne subregije sploh ni podana. Iz te kratke analize lahko z dokajšnjo gotovostjo trdimo, da ima koncept regije v Jamajški konvenciji pretežno geografski pomen. Razumevanje, kaj regija obsega, je v največji meri odvisno od percepcije držav, katere med njimi in na kakšni podlagi sodijo v določeno regijo. To pa še ne pomeni, da lahko med ZPZM in regijo postavimo enačaj; potrebna je previdnost. Na prvi pogled se morda zdi, da so vsa ZPZM tudi »naravne« regije, toda, opozarja Glassner (1985: 418), 123. člen izpostavlja tri področja, ki zahtevajo usklajevanje med obalnimi državami. Če bi te cilje v vsakem od njih tudi uresničevali, bi ZPZM upravičeno lahko enačili z regijo, sicer pa ne. Odgovor bi najlažje našli s pregledom prakse držav. Vemo, da na območju posameznih ZPZM danes najdemo številne mednarodne konvencije in organizacije, še posebej Program regionalnih morij pod okriljem Programa ZN za okolje. V njem sodelujejo številna ZPZM, delovati pa je začel leta 1974 – torej že v času sprejemanja Jamajške konvencije. Na tej podlagi lahko ugotovimo, da praksa v ZPZM vse bolj izpolnjuje tudi Glassnerjev pogoj za uvrstitev teh območij med regije.³⁵

običajen, geografsko določen pomen. Predvsem je široka zadnja skupina, kamor med drugim spadajo tudi Izrael, Turčija (udeležuje se tudi zasedanj azijske skupine), Kanada in Avstralija.

³⁴ Za primerjavo povejmo, da celotna Jamajška konvencija (brez kazala, iz razloga, navedenega pod op. 32 zgoraj) vsebuje 76.415 besed, poglavji o IEC in ZPZM skupaj pa 4.568 besed.

³⁵ Sporazumi v okviru programa Programa ZN za okolje, namenjenega regionalnim morjem, del pozornosti posvečajo zaščiti in ohranjanju živih virov, tako rib kot morskih sesalcev (Regional Seas n.d.: 3-4). V okviru posameznega regionalnega morja sodelujoče države sprejemajo akcijske načrte za zaščito okolja. V 12 primerih so sprejele celo pravno zavezujoče konvencije, ki opredeljujejo naloge, ki jih morajo stranke izpolnjevati, natančneje pa so razdelane v številnih dodatnih protokolih (Regional Seas n.d.: 5). V okviru Programa ZN za okolje sedaj deluje 13 regionalnih akcijskih načrtov, ki pokrivajo naslednja območja: Črno

6. NAČELO SODELOVANJA MED DRŽAVAMI

6.1. SODELOVANJE V ZAPRTIH IN POLZAPRTIH MORJIH

Temeljni namen IX. poglavja Jamajške konvencije je spodbuditi sodelovanje med državami, ki obdajajo ZPZM. To dejstvo je moč razbrati iz opredelitve ZPZM, saj v to kategorijo niso vključeni taki morski prostori, ki bi v geografskem smislu sicer ustrezali definiciji, vendar pa si njihove obale ne deli več držav. Bilo bi nesmiselno, je prepričan Vukas (1988: 53), da bi določbe IX. poglavja veljale tudi zanje, če je njihovo bistvo v krepitvi meddržavnega sodelovanja. Sodelovanje je v ZPZM neizogibno, trdi Ibler (2001: 83), posebej pri izkoriščanju morskih virov in varovanju morskega okolja. Hkrati meni, da je IX. poglavje v Jamajški konvenciji povsem nepotrebno, čeprav ne moti. Gre namreč le za »dobronamerno svetovanje« državam, naj med seboj sodelujejo, prisiliti pa jih konvencija vanj ne more. Praksa je tako ali tako že pred sprejemom Jamajške konvencije pokazala, da se države v regijah ob ZPZM zavedajo pomembnosti multilateralnega pristopa – primer je že zgoraj omenjeni Program regionalnih morij.

Kot smo lahko videli v analizi razvoja IX. poglavja na tretji konferenci ZN o mednarodnem pomorskem pravu, sta se vsebina in zavezujočnost določb o sodelovanju držav ob ZPZM skozi leta nastajanja nekoliko spreminjali. Predvsem je šlo za razvoj v smeri bolj permisivnih določb, ki državam k sodelovanju ne zavezujejo z absolutno zahtevo. Kljub temu Vukas v nasprotju z Iblerjem pravi, da ne moremo trditi, da sedanja vsebina 123. člena pomeni samo priporočilo državam. Člen namreč eksplicitno navaja področja, na katerih si morajo države »prizadevati« za sodelovanje. Če ga zavrnejo in ne sprejemajo v dobri veri (*bona fide*) pripravljenih predlogov drugih držav, pomeni, da delujejo v nasprotju s 123. členom in celotno Jamajško konvencijo. Ta člen torej vsebuje posebno *sui generis*

morje, Karibi, Vzhodna Afrika, Vzhodna Azija, področje Regionalne organizacije za zaščito morskega okolja (združuje morski prostor Bahrajna, Iraka, Irana, Kuvajta, Omana, Katarja, Savdske Arabije in Združenih arabskih emiratov), Sredozemlje, Severovzhodni Pacifik, Severozahodni Pacifik, Rdeče morje in Adenski zaliv, Južna Azija, Jugovzhodni Pacifik, Zahodna in Centralna Afrika. Obstajajo tudi že načrti za področje Jugoahodnega Atlantika, podobni neodvisni sporazumi pa veljajo za Antarktiko, Arktiko, Baltik, Kaspijsko morje ter Severovzhodni Atlantik, kar pomeni, da prek 140 držav sodeluje vsaj v enem od regionalnih sporazumov (Regional Seas n.d.: 3).

pravno, ne le moralno obveznost sodelovanja na področjih, opredeljenih v njem (Vukas 1988: 59). Drugačnega mnenja je Škrkova, ki se sprašuje, ali deklaratorna narava IX. poglavja sploh še pomeni, da Jamajška konvencija v ZPZM zahteva posebno obravnavo. Dejstvo je, da so obalne države medsebojno odvisne na vseh področjih, ki jih omenja 123. člen, zato bodo stremele k sodelovanju tudi brez IX. poglavja. Sicer pa, še dodaja Škrkova, je nujnost sodelovanja v IEC že tako ali tako omenjena na več mestih V. poglavja. IX. poglavje Jamajške konvencije ima tako po njenem »premalo natančno besedilo in /preveč/ deklaratorno naravo, da bi lahko predstavljalo trdno osnovo za sodelovanje obalnih držav na območju njihovih IEC« (Škrk 1988: 173). Zato se morajo države zatekati k natančnejšim pravilom, navedenim na drugih mestih v konvenciji, posebej v V. poglavju. Pomen IX. poglavja v kontekstu celotne Jamajške konvencije po Vukasovem (1988: 64) mnenju gre ovrednotiti v smislu njegove »pospeševalne« vloge. Namen določb, ki ne vsebujejo natančnih in na prvi pogled jasnih pravnih pravil, je v tem, da spodbujajo neposredno mednarodno sodelovanje ter progresivni razvoj mednarodnega prava. Prek sodelovanja, katerega doseganje je prepuščeno inovativnosti držav samih, naj bi se razvijala specifična pravila, ki najbolj ustrezajo posameznim ZPZM. Pri tem pa držav ne omejujejo nikakršna univerzalna pravila.

Opozoriti velja še na en vidik vsebine mednarodnih dokumentov, na katerega se pri interpretaciji konvencij pogosto neupravičeno pozablja, češ da gre za nekakšen uvod, ki nima konkretnega pomena: to je preambula. V našem primeru v zadnjem stavku preambule k Jamajški konvenciji najdemo besedilo, v katerem države ugotavljajo, da so vprašanja, ki jih ta konvencija ne ureja, še naprej podvržena pravilom in načelom občega mednarodnega prava. Spomnimo se na resolucijo Generalne skupščine, bolj znano pod imenom Deklaracija sedmih načel, ki je bila sprejeta leta 1970 (GA Resolution 2625-XXV). V njej je zapisano načelo sodelovanja med državami kot »dolžnost držav, da med seboj sodelujejo v skladu z Ustanovno listino ZN«. Sodelovanje naj vodi k ohranjanju mednarodnega miru in varnosti, k spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, k ekonomskemu, socialnemu, kulturnemu in tehnološkemu razvoju. Vse naj bo v skladu z načeli suverene enakosti držav in nevmešavanja v notranje zadeve drugih držav ter namenjeno spodbujanju gospodarske rasti v svetu, posebej v državah v razvoju.

6.2. SODELOVANJE NA PODROČJIH, KI JIH VSEBUJE 123. ČLEN JAMAJŠKE KONVENCIJE

Potem ko smo opredelili pravni položaj držav v IEC ter poznamo njihove pravice in dolžnosti v svoji in tuji IEC, bomo nadaljevali z iskanjem odgovora na vprašanje, kakšno sodelovanje Jamajška konvencija predvideva, predpisuje oziroma sploh omogoča v IEC. Venomer bomo v mislih imeli posebnosti ZPZM, zato bo o sodelovanju govora na področjih, ki jih omenja 123. člen Jamajške konvencije. Načelo sodelovanja, zapisano v tem členu, se sicer nanaša na ZPZM na splošno, vendar pa ga lahko apliciramo tudi na režim IEC v njih, poudarja Škrkova in dodaja, da IEC v ZPZM igra dvojno vlogo. Že v sami opredelitvi ZPZM je vsebovan tudi pojem IEC. Gre za to, da je polzaprtο morje lahko sestavljeno tudi »izključno ali večinoma iz teritorialnih morij ali IEC dveh ali več obalnih držav« (122. člen). Poleg tega, tako avtorica, morajo države, ki ležijo ob ZPZM, že iz naravnih in ekoloških razlogov »spoštovati določene pravne norme in postopke, da bi se izognile sporom in okrepile mednarodni mir in varnost« (Škrk 1988: 161-172).

Ker je 123. člen Jamajške konvencije formuliran dokaj ohlapno, bomo potrditev in natančnejšo opredelitev sodelovanja držav iskali drugje v njej. Na področju živih virov se bomo naslanjali pretežno na V. poglavje, okoljevarstveno sodelovanje bomo našli v XII. poglavju, sodelovanje pri znanstvenih raziskavah pa v XIII. in deloma XIV. poglavju. Na podlagi zgornjega razmišljanja o povezljivosti ZPZM z regijo bomo vseskozi pozorni tudi na pomen, ki ga posamezni deli Jamajške konvencije posvečajo regionalnemu povezovanju in usklajevanju.

6.2.1. Živi viri

Poglavje Jamajške konvencije, namenjeno IEC, najbolj izčrpno opredeljuje režim upravljanja z živimi viri znotraj tega morskega prostora, kar je logično, saj je bilo prizadevanje za nadzor nad viri temeljno vodilo pri kodifikaciji IEC. Konvencija obalni državi sočasno s suverenimi pravicami v zvezi z živimi viri nalaga tudi številne dolžnosti, ki se bolj kot na položaj drugih držav nanašajo na odgovornost do virov. V prvi vrsti gre za

odgovornost za zagotavljanje ohranjanja zadostne količine živih virov, da so se ti sposobni obnavljati. Obalna država mora določiti maksimalno količino ulova posamezne vrste v določenem časovnem obdobju.³⁶ Preprečiti mora prekomerno izkoriščanje in trajno zagotoviti takšno zalogo posamezne vrste rib, da se njen zarod najhitreje obnavlja.³⁷ Nadalje mora skrbeti za pridobivanje in izmenjavo ustreznih znanstvenih podatkov, kadar pa sama ne more uloviti dovoljene količine rib, mora poskrbeti za razdelitev kvot med ostale države (61. člen). Pri vsem naštetem mora upoštevati več kriterijev, navedenih v 62., 69. in 70. členu Jamajške konvencije, o katerih bomo podrobneje spregovorili v nadaljevanju.

Na področju ohranjanja živih virov mora obalna država v svoji IEC preprečiti njihovo presežno izkoriščanje, pri čemer mora sodelovati z »ustreznimi mednarodnimi organizacijami, bodisi subregionalnimi, regionalnimi ali globalnimi« (61(2). člen). V petem odstavku istega člena Jamajška konvencija predvideva redno izmenjavo razpoložljivih znanstvenih podatkov, statističnih podatkov o ulovu in drugih informacij, ki so pomembne za ohranjanje živih virov. To naj bi se dogajalo pod okriljem »mednarodnih organizacij, bodisi subregionalnih, regionalnih ali globalnih in v sodelovanju z vsemi soudeleženi državami, vključno z državami, katerih državljani smejo loviti v IEC«. Narava morskega prostora je pač takšna, da ga ne moremo fizično okupirati in njegovih posameznih delov ločiti med seboj in med državami (Brilmayer in Klein 2001). Prav tako živim morskim bitjem ne moremo preprečiti premikanja po njem, zato Jamajška konvencija posebno pozornost namenja vrstam, ki se pojavljajo v IEC dveh ali več držav ali sočasno v IEC in na odprtem morju (63. člen), zelo migratornim vrstam (64. člen), morskim sesalcem (65. člen), anadromnim vrstam (66. člen) ter katadromnim vrstam (67. člen). Pričakovati je torej mogoče, da bo Jamajška konvencija na teh področjih države zavezovala k sodelovanju, saj enostranski ukrepi z negativnimi posledicami, ki imajo širši regionalni, če ne globalni vpliv, niso v skladu z duhom, razvidnim iz njene preambule. V njej je zapisano, da »so

³⁶ Gre za t.i. »total allowable catch«, ki pomeni količino živih virov, ki jih smejo v IEC v določenem obdobju naloviti vse države skupaj.

³⁷ Gre za t.i. »maximum sustainable yield«, ki pomeni največjo količino določene vrste živih virov, ki jo je v določenem obdobju dovoljeno uloviti, ne da bi to negativno vplivalo na obnavljanje zalog. Določa se na podlagi različnih formul, ki vsebujejo več spremenljivk, med seboj povezanih na različne načine: število ribičev na določenem območju v določenem obdobju, količina ulova, biomasa, naravna umrljivost rib itd. (Sparre in Venema 1998).

vprašanja morskega prostora tesno medsebojno povezana in jih je treba obravnavati kot celoto«. Analogno lahko sklepamo naprej, da posamezno vprašanje pomorskega prava (v tem primeru živi viri) zahteva pozornost celotnega oziroma vsaj širšega fizičnega območja, ne glede na politične meje. Skupine živih morskih virov, ki jih zajema Jamajška konvencija med 63. in 67. členom, predstavljajo tipična vprašanja, ki jih je mogoče precej uspešneje reševati na mednarodni kot na nacionalni ravni. V teh členih zapisane določbe v še bolj ali vsaj enako zavezujočem tonu kot 123. člen (ta določa, »naj si prizadevajo /.../ za usklajevanje«) govorijo o sodelovanju (»morajo sodelovati« v 64., 65. in 66. členu ter »naj si prizadevajo /.../ za sodelovanje« v 63. členu).

O določeni meri sodelovanja bi lahko govorili tudi v 62. členu. Le-ta v drugem odstavku – sklicujoč se tudi na upoštevanje četrtega – določa, da mora obalna država presežek virov, ki jih v svoji IEC sama ne more uloviti, s pomočjo dogovorov o kvotah dati na voljo še drugim državam. Opredeljuje tudi pravila glede izkoriščanja živih virov, pri čemer v četrtem odstavku obalni državi predlaga, na katerih 11 področjih lahko med drugim oblikuje nacionalne predpise; le-tem so podvrženi državljani drugih držav, ki izkoriščajo žive vire v njeni IEC. Omenimo samo nekatere: obalna država sme za izdajo licenc za ribolov zahtevati plačilo oziroma določeno odškodnino (62(a). člen), določati sme sezone in lokacije, ko je ulov dovoljen, ter opremo, ki je zanj potrebna (62(c). člen), in zahtevati prisotnost svojih opazovalcev na tujih ribiških ladjah (62(g). člen). Tako je tudi pri izkoriščanju, čeprav v nekoliko manjši meri kot pri ohranjanju živih virov, očitno, da Jamajška konvencija med suverenimi pravicami in dolžnostmi države v njeni IEC skuša ustvariti določeno ravnotežje, predvsem znotraj regije, ki ji država pripada.

Poleg posebnosti morskega življa je obalna država v svoji IEC dolžna upoštevati tudi geografske razlike med državami, saj je jasno, da nekatere od njih nimajo neposrednega stika z morjem, v pasu IEC pa se, naj spomnimo, nahaja 90 odstotkov za gospodarstvo uporabnih morskih virov. 69. in 70. člen Jamajške konvencije vsebujeta pravice držav, ki nimajo neposrednega stika z morjem, in geografsko prikrajšanih držav v IEC obalne države. Po vsebini se člena ne razlikujeta, kar pomeni, da sta obe kategoriji držav v smislu izrabljanja presežka živih virov v tuji IEC enakopravni. Edina težava je v tem, da za prvo vrsto držav že samo ime pove, katere spadajo v to kategorijo, medtem ko je

opredelitev geografsko prikrajšanih držav nekoliko manj enoznačna.³⁸ Drugi odstavek 70. člena geografsko prikrajšane države definira kot »obalne države, vključno z državami, ki ležijo ob ZPZM, ki so zaradi svojega geografskega položaja odvisne od izkoriščanja živih virov v IEC drugih držav v subregiji ali regiji /.../ ter obalnih držav, ki same ne morejo razglasiti IEC«. ³⁹ Postavlja se vprašanje, ali država, ki leži ob ZPZM, ni geografsko prikrajšana, dokler ostale ne razglasijo IEC. Če pa to storijo – medtem ko iz geografskih razlogov sama ne more narediti podobnega koraka ali pa lahko razglasi le majhno IEC, ki ne zadošča za zadovoljevanje potreb za prehrano njenega prebivalstva ali njegovega dela – bo postala ena od njih. Prav tako je težko objektivno določiti količino ulova, ki ga neka država potrebuje za prehrano svojih prebivalcev, na podlagi katere bi lahko izdvojili količino virov, ki naj bodo na voljo državam po 69. in 70. členu.

V povezavi z IEC je pravzaprav nekoliko dvoumna tudi formulacija 122. člena. Vukas (1988: 54) se denimo sprašuje, ali njegovo besedilo pomeni, da so ZPZM tista, v katerih so teritorialna morja in IEC *že razglašena* tako, da pokrivajo večino takega morja. Morda je za to, da neko morje opredelimo kot ZPZM, dovolj, da bi *potencialna razglasitev* IEC oziroma razmejitev teritorialnih morij pokrila večino njegove površine. Avtor se odloča za drugo možnost, saj je po njegovem koncept ZPZM vezan na naravne geografske značilnosti površja, torej na fizične regije, ne pa na režim, ki ga v njem določijo države. Na geografski vidik regionalne povezanosti držav nakazujeta že sami poimenovanji držav brez neposrednega stika z morjem in geografsko prikrajšanih držav, tudi pravice obeh kategorij držav so namenjene izvajanju v regiji oziroma subregiji. Še bolj je sodelovanje zahtevano v primerih, ko bi se mu obalna država ravno želela izogniti. Če bi razglasila, da lahko sama ujame celotno dovoljeno količino živih virov, se mora na »bilateralni, subregionalni ali

³⁸ Države, ki nimajo neposrednega stika z morjem, so Afganistan, Andora, Armenija, Avstrija, Azerbajdžan, Belorusija, Bocvana, Burkina Faso, Burundi, Butan, Centralnoafriška republika, Čad, Češka, Etiopija, Kazahstan, Kirgizija, Laos, Lesoto, Liechtenstein, Luksemburg, Madžarska, Makedonija, Malavi, Mali, Moldavija, Mongolija, Nepal, Niger, Ruanda, San Marino, Svazi, Sveti sedež, Švica, Tadžikistan, Turkmenistan, Uganda, Uzbekistan, Zambija in Zimbabve (Churchill in Lowe 1999: 433).

³⁹ Definicije subregije Jamajska konvencija ne vsebuje, zato ni enotnega pristopa k uvrščanju držav glede na ta kriterij. Kam bo država gravitirala, je odvisno od njenega geografskega položaja, od zgodovinske, politične in gospodarske povezanosti s posameznimi deli sveta in od potreb, ki jih želi zadovoljevati. To težavo lahko ponazorimo s primerom afriške države Čad. Gre za državo brez neposrednega stika z morjem, ki meji na štiri obalne: Libijo, Sudan, Nigerijo in Kamerun. Postavlja se vprašanje, kateri morski regiji oziroma subregiji Čad potemtakem pripada – Sredozemlju, Rdečemu morju ali Gvinejskemu zalivu. Nikjer pa tudi ne piše, da ne more pripadati več regijam sočasno (Churchill in Lowe 1999: 439).

regionalni« ravno dogovoriti za tako vključenost držav brez neposrednega stika z morjem in geografsko prikrajšanih držav v izkoriščanje živih virov v regiji, ki bo za vse strani sprejemljiva (69(3). in 70(4). člen). Ob ZPZM se zaradi konfiguracije obale in geografskih značilnosti nahaja veliko geografsko prikrajšanih držav, prav tako k njim gravitirajo številne države brez neposrednega stika z morjem. Pričakovali bi, da bosta 69. in 70. člen vsebovala konkretne smernice za sodelovanje pri omogočanju dostopa do živih virov. Določeno je, da se morajo države o pogojih sodelovanja pri izkoriščanju živih virov v IEC dogovoriti z »bilateralnim, subregionalnim ali regionalnim« sporazumom, kar pomeni, da obalna država ne more z enostranskim aktom določiti, koliko virov bo pustila v izkoriščanje drugim. Pri sklepanju dogovorov morajo strani upoštevati določene okoliščine, navedene v 2. odstavku 69. in 70. člena.⁴⁰ Spregledati ne smejo niti določil 61. (ohranjanje živih virov) in 62. člena (izkoriščanje živih virov), ki sta sicer v veliki meri zbir pravic obalne države, kot smo videli zgoraj. Jamajska konvencija vsebuje tudi varovalko, namenjeno zaščititi »obalnih držav, katerih gospodarstvo je v pretežni meri odvisno od izkoriščanja živih virov njihove lastne IEC«. Gre za 71. člen, ki določa, da takim državam ni treba upoštevati predpisov 69. in 70. člena. Države brez neposrednega stika z morjem in geografsko prikrajšane države pravic iz 69. in 70. člena tudi ne morejo prenašati na tretje države, če se o tem ne dogovorijo vse vpletene strani, lahko pa od tretjih držav pridobijo tehnično in finančno pomoč za namene izvajanja pravic iz 69. in 70. člena (72. člen).

Iz zgornje analize lahko sklenemo, da IEC za obalno državo pomeni predvsem veliko odgovornost. Država ima v svoji IEC sicer primarno pravico do izkoriščanja živih virov, vendar ta pravica, čeprav je suverena, ni brezpogojna. Omejena je z dejstvom, da viri niso neizčrpn, zaradi česar mora država poskrbeti za njihovo obnavljanje, razliko med dovoljenim in dejanskim ulovom pa pravično in v skladu s predpisi razdeliti med druge države, ki vire najbolj potrebujejo. Opazimo še, da analizirano poglavje pravzaprav vsebuje precej dvoumnih pojmov. Omenimo le nekatere: izkoriščanje *ustreznega* dela presežka živih virov, *ustrezni* ekonomski in geografski pogoji, *ustrezne* zaloge rib za prehrabne

⁴⁰ Izogibati se morajo dogovorom, ki bi škodovali na ribištvo vezanemu delu prebivalstva in ribiški industriji obalne države. Poleg tega morajo upoštevati obseg sodelovanja države brez neposrednega stika z morjem ali geografsko prikrajšane države v IEC drugih držav. Pomembna vidika sta še sodelovanje drugih držav iz omenjenih dveh kategorij ter prehrabne potrebe prebivalcev vpletelih držav.

potrebe prebivalstva, *pravični* dogovori (69. in 70. člen) ter *racionalno* upravljanje z viri (67. člen). Gre za zadeve, o katerih se je treba dogovarjati, iskati skupen jezik, zato bi sodelovanje zahtevale tudi, če le-to ne bi bilo eksplicitno omenjeno. Ker navedbe, ki pričajo, da gre za regionalno (ne nacionalno) problematiko, in zahtevajo regionalni odziv, spremljajo celotno poglavje, lahko rečemo, da je sodelovanje držav na področju živih virov v IEC neizogibno, vsekakor pa opredeljeno natančneje kot v 123. členu. Teh dolžnosti obalna država ne more spregledati in se sklicevati samo na suverene pravice. Tudi drugi odstavek 56. člena določa, da mora država »pri izvajanju pravic in dolžnosti /.../ v IEC upoštevati pravice in dolžnosti drugih držav ter delovati v skladu z drugimi določbami /Jamajške/ konvencije«. Pri celovitem ravnanju z viri pa si obalna država lahko precej pomaga z znanstvenim raziskovanjem in z zagotavljanjem varovanja okolja v IEC. Na teh dveh področjih uživa jurisdikcijo in v nadaljevanju si bomo ogledali, kaj le-ta vključuje in koliko sodelovanja predvideva.

6.2.2. Varovanje okolja

Poglavje, ki je namenjeno predpisom o varovanju in ohranjanju morskega okolja, sestavlja 11 delov. V njih je sodelovanje med državami na več mestih omenjeno vsaj posredno (pomoč državam v razvoju – 202. člen, objavljanje poročil o tveganjih in učinkih onesnaževanja – 205. člen ipd.), v večini primerov pa kar izrecno. Poleg tega je celoten drugi del XII. poglavja posvečen globalnemu in regionalnemu sodelovanju. Ker nas zanima položaj v ZPZM, si pogledajmo, katere določbe se nanašajo nanje.

ZPZM sicer nikjer v XII. poglavju niso izrecno omenjena, ker pa se 123. člen sklicuje tudi na »ustrezn/e/ regionaln/e/ organizacij/e/«, lahko na podlagi zgornjega razmišljanja o regijah sklepamo, da je moč obveze iz drugega dela poglavja o varovanju morskega okolja navezati tudi nanje. Še več, ugotovimo, da je 123(b). člen omiljeni povzetek drugega dela XII. poglavja. Hkrati na nobenem mestu v V. in XII. poglavju ne piše, da naj bi imeli drugi ukrepi na morju prednost pred dolžnostjo varovanja okolja, zato lahko sklenemo, da ta dolžnost ni podrejena niti jurisdikciji obalne države v njeni IEC. Če ponovno spomnimo na 2. odstavek 56. člena, ki med drugim pravi, da »mora obalna država

pri izvajanju pravic in dolžnosti v svoji IEC delovati /.../ v skladu z določili te konvencije«, potem ne moremo reči, da pri izvajanju jurisdikcije nad varovanjem in ohranjanjem morskega okolja v svoji IEC lahko prezre predpise drugega dela XII. poglavja. Enak sklep izhaja iz 193. člena, v katerem je določeno, da imajo države v skladu s svojo okoljsko politiko suvereno pravico do izkoriščanja naravnih virov, vendar mora biti usklajena z dolžnostjo varovanja in ohranjanja morskega okolja. Tudi besedilo 197. člena na bolj obvezujoč način kot 123. člen zahteva, da morajo države, kjer je to mogoče, neposredno ali prek mednarodnih organizacij sodelovati na regionalni ravni. Upoštevajoč značilnosti regije morajo oblikovati pravila, standarde in prakso za zaščito morskega okolja. Če bi okolju grozilo onesnaženje oziroma če je do njega že prišlo, so države o tem dolžne obvestiti »druge države, ki bi jih onesnaženje utegnilo prizadeti«, ter ustrezne mednarodne organizacije (198. člen). Tudi ta določba v ZPZM pride v poštev, saj gre za območja, kjer ima vsako dejanje neizogiben in še hitrejši vpliv na širšo okolico. Države morajo sodelovati pri preprečevanju škode, predpisuje 199. člen, je pa v svojem besedilu nekoliko milejši: sodelovati morajo le toliko, kolikor jim njihove sposobnosti to dopuščajo, ter do tiste mere, do katere je sodelovanje mogoče. Vsekakor pa morajo sodelovati pri izmenjavi in spodbujanju pridobivanja znanstvenih dognanj (200. člen), prav tako kot pri oblikovanju pravil za »preprečevanje, zmanjševanje in nadzor nad onesnaževanjem morskega okolja« (201. člen). XII. poglavje v nadaljevanju predlaga ravnanje držav pri odzivanju na različne vire onesnaženja in se večkrat sklicuje na regionalno sodelovanje. Pri onesnaževanju iz kopenskih virov (207. člen) in pri onesnaževanju, ki je posledica dejavnosti obalne države na morskem dnu pod nacionalno jurisdikcijo (208. člen), naj si države »na ustrezni regionalni ravni« prizadevajo za uskladitev politik. Stremijo naj tudi k vzpostavitvi (globalnih in) regionalnih pravil, standardov, priporočenih praks in postopkov v zvezi z onesnaževanjem zaradi odlaganja odpadkov (210. člen) ter z onesnaževanjem iz oziroma skozi ozračje (212. člen).

Kateri pa so razlogi za to, da Jamajška konvencija države spodbuja ne samo k mednarodnemu, pač pa posebej tudi k regionalnemu sodelovanju? Regionalni dogovori so bolj učinkovit način za reševanje težav, specifičnih za določen prostor, ugotavljata Birnie in Boyle, kar navajata kot glavno vodilo, ki države sili v regionalno sodelovanje. V ZPZM, ki

so že v fizičnem pogledu nekakšna zaključena celota, je treba vzpostaviti bolj poglobljen režim varovanja okolja, kakor ga ponuja Jamajška konvencija, ter upoštevati regionalne posebnosti, menita avtorja. Posebna pravila ravnanja so potrebna v ZPZM severne zemeljske poloble, kjer večji del onesnaženja izvira iz industrijske dejavnosti ter drugih dejavnosti na kopnem (Birnie in Boyle 1992: 260).⁴¹

6.2.3. Znanstveno raziskovanje

Nikjer v Jamajški konvenciji ne najdemo jasne opredelitve znanstvenega raziskovanja, zato si bomo pomagali z Beckmanovo definicijo, ki znanstveno raziskovanje na morju opredeljuje kot »dejavnosti, ki se izvajajo v oceanih in obalnih vodah z namenom širjenja znanja o morskem okolju in procesih v njem« (Beckman n. d.). Znanstveno raziskovanje se loči od hidrografskih meritev, vojaških aktivnosti, vključno z vojaškimi meritvami, ter od izkopavanja in preiskovanja. Jamajška konvencija režim znanstvenih raziskav na morju opredeljuje v XIII. poglavju, ki ga bomo vzeli kot osnovo za analizo. To poglavje v nasprotju s pravkar obravnavanim nima posebnega dela, ki bi urejal regionalno sodelovanje, temveč v drugem delu opredeljuje samo mednarodno sodelovanje. V njem zapisani 238. člen določa, da imajo vse države in pristojne mednarodne organizacije pravico do izvajanja znanstvenih raziskav, pri čemer so podvržene določilom Jamajške konvencije. Za razliko od vsebine XII. poglavja, namenjenega okolju, režim znanstvenega raziskovanja ni enoten za ves morski prostor, temveč se pravila v teritorialnem morju (245. člen) razlikujejo od tistih v IEC in epikontinentalnem pasu (246.–254. člen) ter tistih v Coni (256. člen) oziroma v vodnem stolpu izven IEC (257. člen). Naša analiza bo temeljila na določbah, ki v zvezi s sodelovanjem med državami veljajo v IEC. Z mednarodnim sodelovanjem na znanstvenem področju na splošno pa se ukvarjajo 242., 243. in 244. člen, zato še prej obdelajmo njih. V 242. členu Jamajška konvencija države in mednarodne

⁴¹ Največji kopenski onesnaževalci morja so odplake, ki – če niso ustrezno obdelane – s prodiranjem v morsko okolje uničujejo koralne grebene, lagune in rastišča morske trave, povzročajo spremembe na živih organizmih ter so krive za presežno rast alg in povečanje škodljivega t.i. »cvetenja morja«. Poleg odplak veliko grožnjo morskemu ekosistemu predstavlja tudi vnos raznovrstnih maščob, radioaktivnih snovi, težkih kovin in kosovnih odpadkov vanj (Oceans 2003).

organizacije poziva k sodelovanju pri znanstvenih raziskavah, upoštevajoč ostala določila konvencije. Naslednje pravilo, vsebovano v 243. členu, državam in mednarodnim organizacijam narekuje, naj si prizadevajo za to, da bodo raziskovalcem omogočile ugodne pogoje za delo. 244. člen izpostavlja načelo javnosti znanstvenega raziskovanja: objavljeni morajo biti tako programi raziskav kot njihovi rezultati, spodbuja pa naj se tudi prenos znanja, predvsem na države v razvoju. Zgornji trije členi postavljajo nekakšen ohlapen okvir, znotraj katerega naj bi potekalo vsakovrstno znanstveno sodelovanje v vseh morskimi prostorih, upoštevajoč pravice in dolžnosti, ki jih Jamajška konvencija vsebuje na drugih mestih. Poleg njih v XIV. poglavju konvencije, sicer namenjenem razvoju in prenosu tehnologije za uporabo na morju, 276. člen države spodbuja k ustanavljanju regionalnih znanstvenih in tehnoloških raziskovalnih centrov. Njegov glavni namen je spodbujanje raziskovalnega duha v državah v razvoju, zato vsem državam določene regije narekuje sodelovanje v njihovih regionalnih centrih.

Tem določbam ne gre oporekati, saj so v splošnem usmerjene k spodbujanju razvoja znanosti in znanja o morskem okolju, toda sedaj si velja poglobljeje ogledati nadaljevanje XIII. poglavja v delu, v katerem ureja znanstveno raziskovanje v IEC (in epikontinentalnem pasu). Ugotovimo – kot navaja 246. člen – da v IEC znanstvene raziskave lahko potekajo samo v soglasju z obalno državo. Ta naj bi soglasja »v normalnih okoliščinah« ne odtegnila, vsekakor pa to pod določenimi pogoji sme storiti. Gre za primere, ko se raziskava navezuje na raziskovanje in izkoriščanje naravnih virov, kadar vsebuje nevarne metode, kot sta denimo vrtanje in uporaba škodljivih snovi, kadar vključuje gradnjo ali uporabo umetnih otokov ali naprav oziroma kadar raziskovanje ne poteka v skladu s podatki, ki jih je izvajalec raziskave dolžan posredovati obalni državi. Posebej pomembno pa je določilo osme točke 248. člena, ki pravi, da znanstveno raziskovanje »ne sme neupravičeno posegati v dejavnosti obalne države« pri izvajanju njenih suverenih pravic in jurisdikcije, določenih v Jamajški konvenciji. Tudi sicer ima obalna država, ko enkrat – eksplicitno ali implicitno – dovoli njihovo izvajanje (252. člen), pravico biti navzoča pri znanstvenih raziskavah, ki potekajo znotraj njene IEC (249. člen). Če ugotovi, da niso v skladu s pravili konvencije, jih sme prekiniti in jih v primeru, da izvajalec raziskav v razumnem času ne začne upoštevati pravil, ustaviti (253. člen). Ugotovimo torej lahko, da

Jamajška konvencija po eni strani vsem državam priznava pravico do izvajanja znanstvenih raziskav, še več, od njih zahteva, da raziskovanje celo spodbujajo in pri tem med seboj sodelujejo. Po drugi strani obalnim državam daje pravico do odločanja o izvajanju raziskav v delih morja pod njihovo jurisdikcijo, čeprav pod pogoji, ki skušajo zagotoviti čim širši dostop raziskovalcev do morja.

Tudi XIII. poglavje ne namenja posebne pozornosti ZPZM. Iz tega sklepamo, da se člani o mednarodnem sodelovanju pri izvajanju znanstvenih raziskav v morskem okolju nanašajo tudi na ZPZM, določbe, ki veljajo za IEC, pa tudi na dele ZPZM pod takim režimom. Na ZPZM bi lahko navezali vsebino 254. člena, v kolikor se na njihovem območju nahaja katera od geografsko prikrajšanih držav. Te (poleg sosed, ki nimajo lastne obale) imajo pravico biti obveščene o znanstveno-raziskovalnem projektu in njegovi izvedbi v kateri od obalnih držav regije, po želji pa tudi do sodelovanja pri raziskavi. Kot omenjeno, XIII. poglavje ne namenja posebne pozornosti niti regionalnim dogovorom in regijam nasploh. Konvencija je v tem delu pisana bolj v globalnem duhu. Deloma najbrž zato, ker so rezultati znanstvenih raziskav namenjeni v korist vsega človeštva, deloma pa brez dvoma zato, ker so za izvajanje kakovostnih znanstvenih raziskav dovolj dobro usposobljene le najbolj razvite države. Omejevanje dostopa do določenih regij na podlagi geografske oddaljenosti ali tovrstni posebni predpisi bi zavrli napredek v znanosti.

Vrnimo se sedaj na 123. člen Jamajške konvencije. Pravi, naj se države, ki ležijo ob ZPZM, pri izvajanju svojih pravic in dolžnosti zavzemajo za »koordiniranje politik znanstvenega raziskovanja in, kjer je to mogoče, na tem območju izvajajo skupne raziskovalne programe«. Iz primerjave z relevantnimi določbami XIII. poglavja ugotovimo, da Jamajška konvencija kljub številnim navedbam izrazov »sodelovanje«, »usklajevanje«, »skupaj« ipd., na področju znanstvenega raziskovanja v IEC na prvo mesto postavlja pravice obalne države, ne glede na to, kakšne so geografske okoliščine, v katerih se nahaja.

7. PRAKTIČNI PRIMER: SLOVENSKI IN HRVAŠKI POGLED NA VZPOSTAVLJANJE IZKLJUČNE EKONOMSKE CONE V ZAPRTIH IN POLZAPRTIH MORJIH

Ugotovili smo, kako kompleksno Jamajška konvencija ureja odnos med pravico do vzpostavitve IEC in dolžnostjo sodelovanja v ZPZM. Za praktično ponazoritev zapletenih odnosov med državami, ki ležijo ob ZPZM, posebej v povezavi z vzpostavitvijo IEC, si bomo ogledali aktualni položaj v Jadranskem morju. Obalo tega polzaprtega morja, ki je skozi Otrantska vrata povezano s Sredozemskim, prav tako polzaprtim morjem, si deli pet držav: Albanija, Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Italija, Srbija in Črna Gora ter Slovenija.⁴² V povezavi s temo naloge je za nas najbolj zanimiv odnos med Slovenijo in Hrvaško. Državi – obe del nekdanje Jugoslavije – se doslej še nista dogovorili o poteku meje na morju, vendar pa celovita analiza te kompleksne problematike presega okvir pričujoče naloge. Zato se bomo omejili na dogajanje v zvezi s hrvaško odločitvijo, da bo na Jadranu razširila svojo jurisdikcijo izven meja teritorialnega morja. Njen korak je naletel na ostro nasprotovanje sosednje Slovenije in iz živahne politične aktivnosti obeh držav na nacionalni, bilateralni in multilateralni ravni bomo skušali ugotoviti, kakšno je njuno stališče do razglasitve IEC v ZPZM, zakaj je tako in na katerih osnovah temelji. Za začetek se na kratko seznanimo s hrvaškimi ukrepi v smeri širjenja jurisdikcije izven teritorialnega morja.

7.1. HRVAŠKA NAMERA

Hrvaška je marca 2003 svetu neuradno dala vedeti, da namerava uresničiti določila Pomorskega zakonika iz leta 1994 (Narodne novine 17/94), ki ji dovoljujejo vzpostavitev

⁴² Po podatkih CIA Factbook so dolžine obal držav ob vzhodni obali Jadranskega morja naslednje: Albanija – 362 km, Bosna in Hercegovina – 20 km, Hrvaška – 1777 km (brez obal na otokih), Srbija in Črna Gora – 199 km in Slovenija 46,6 km. (CIA Factbook 2004d, 2004e, 2004f, 2004g, 2004h). Vsa zahodna jadranska obala pripada Italiji. Dolžina celotne italijanske obale znaša približno 7600 kilometrov, od tega je na otoke odpade okoli 3200 kilometrov. Na Jadransko morje tako odpade manj kot polovica od preostalih 4400 kilometrov, natančne dolžine pa ni bilo moč najti (Geographical position of Italy n. d.).

IEC (33.-42.člen). Hrvaški predsednik Stjepan Mesić je 5. marca 2003 sicer izrazil »le« svoje osebno mnenje, toda bil je nedvoumen, ko je dejal, da

»če bi /Hrvati/ z Italijani razglasili gospodarski pas, potem na Jadranu ne bi bilo več odprtega morja. Slovenci bi v tem primeru po sporazumu z nami in Italijani dobili neškodljiv prehod do izhoda z Jadrana. S tem bi uredili vse težave s Slovenijo, vse, kar se nanaša na nadzor nad tankersko plovbo in nasploh nad prometom po Jadranskem morju« (STA 2003a).

Na pripravljalnem sestanku sredozemskih držav pred jesensko konferenco o ribištvu, ki je potekal 19. in 20. junija 2003 v Atenah, je Hrvaška ostale udeleženske – tudi Slovenijo – obvestila, da »preučuje možnost razglasitve IEC v Jadranu« (MZZ RH 2003a). Avgusta 2003 je hrvaško Ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo nato napovedalo, da bo država jeseni istega leta razglasila IEC. Hrvaški parlament (v nadaljevanju: Sabor) je predlog Hrvaške stranke prava o vzpostavitvi IEC 3. oktobra 2003 sicer zavrnil, sprejel pa je vladni predlog o vzpostavitvi ekološko-ribolovne cone (v nadaljevanju: ERC), katero naj bi država v praksi uveljavila oktobra 2004.⁴³ Sekretariat ZN je bil o širitvi jurisdikcije Hrvaške na Jadranu obveščen 29. oktobra 2003.⁴⁴

7.2. ODZIV SLOVENIJE

Medtem ko je slovenska stran marčne Mesićeve izjave komentirala dokaj zadržano, je napoved hrvaškega Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo v Ljubljani naletela na oster odziv in na sprožitev odločne diplomatske dejavnosti. Med prestolnicama držav so začele romati diplomatske note, v katerih so se kresala mnenja o pravni utemeljenosti hrvaške namere, neizogibna je bila tudi vključitev vprašanja slovensko-hrvaške meje na morju, pravice Slovenije do teritorialnega izhoda na odprto morje ter smiselnosti nadaljnje politike slovenskega podpiranja Hrvaške pri vključevanju v evroatlantske povezave (MZZ RS

⁴³ Rezultati glasovanja o IEC: 48 za, 53 proti, 19 vzdržanih (STA 2003b). Rezultati glasovanja o ERC: 70 za, 44 proti (STA 2003c). ERC se od IEC razlikuje samo v tem, da ne predvideva jurisdikcije nad pridobivanjem električne energije iz razlike plime in oseke, morskih tokov in gradnje vetrnic na morju, je 3. oktobra 2003 v razpravi v Saboru pojasnil namestnik hrvaškega zunanjega ministra Ivan Šimonović (STA 2003d). Evidenca zahtev držav po jurisdikciji na morju, ki jo vodijo ZN, pa poleg teritorialnega morja, arhipelaškega morja, zunanjega morskega pasu in IEC priznava samo še ribolovno cono. Zahteva Hrvaške po ERC je uvrščena v IEC. Dodan je komentar, da gre za razglasitev »le nekaterih elementov IEC« (Table of claims to maritime jurisdiction 2004).

⁴⁴ Slovenija je nato ZN z diplomatsko noto 7. novembra 2003 seznanila s svojim stališčem do hrvaške odločitve o razglasitvi ERC (MZZ RS 2003a).

2003b).⁴⁵ MZZ RS je slovenskega veleposlanika v Zagrebu Petra Bekeša poklicalo na posvetovanja v Ljubljano, od koder se je v Zagreb vrnil 12. septembra, šele po 13 dneh (MZZ RS 2003c). Ker Slovenija svoje argumente gradi na predpostavki, da so v ZPZM enostranski ukrepi obalnih držav »popolnoma nesprejemljivi« in da je treba za učinkovito zaščito virov in okolja ubrati multilateralni pristop (MZZ RS 2003d), je začela iskati podporo na mednarodni ravni, in to še preden je bila po uradni poti seznanjena s hrvaškimi načrti v Jadranskem morju. V začetku septembra 2003 je MZZ RS gostilo koordinatorskega Mediteranskega akcijskega načrta v okviru Programa ZN za okolje, opravilo pa je tudi pogovor z italijanskim zunanjim ministrom.⁴⁶ Oba tuja sogovornika sta se zavzela za multilateralni pristop k reševanju vprašanja IEC v Jadranskem morju. Koordinator Mediteranskega akcijskega načrta je menil, da vprašanja trajnostnega razvoja živih virov in varstva okolja v ZPZM, med katera spada tudi Jadransko morje, »zahtevajo sodelovanje in dogovarjanje vseh zainteresiranih strani« (MZZ RS 2003e). Dodal je tudi, da med sredozemskimi državami obstaja tiho razumevanje, da v Sredozemskem morju IEC ne razglašajo.⁴⁷ Italijanski zunanji minister se je strinjal s slovenskimi stališči ter kot predstavnik obalne jadranske države in kot predstavnik Evropske unije izrazil nasprotovanje kakršnimkoli enostranskim ukrepom (MZZ RS 2003f). Tudi italijansko Ministrstvo za kmetijstvo je reagiralo na mednarodni ravni in 1. oktobra 2003 predsedniku Evropske komisije ter evropskemu komisarju za kmetijstvo poslalo pismo, v katerem se pri nasprotovanju hrvaškim nameram sklicuje na mednarodno pravo, med drugim tudi na 123. člen Jamajške konvencije (STA 2003e).

7.3. ISKANJE SKUPNEGA JEZIKA

Prvo bilateralno srečanje, na katerem sta strani druga drugo uradno seznanili s svojimi stališči, se je odvijalo 16. septembra 2003 v Šmarjeških toplicah, kjer so se sestali

⁴⁵ Diplomatske note so najpogostejša oblika korespondence med državami in predstavljajo ustaljeno obliko pisne izmenjave stališč (Mikolić 1995).

⁴⁶ Italija je v drugi polovici leta 2003 predsedovala Evropski uniji, zato je bil dialog z Italijo hkrati tudi dialog z EU. Članice se na vrhu Unije sicer izmenjujejo vsakih šest mesecev.

⁴⁷ V Sredozemskem morju so IEC razglasile Ciper, Egipt, Maroko in Sirija, ribolovno cono pa Alžirija, Malta, Španija in Tunizija (Table of claims to maritime jurisdiction 2004).

slovenski in hrvaški pravni strokovnjaki. Iz povzetkov stališč, ki sta jih strani predstavili na omenjenem sestanku in so objavljena na spletnih straneh zunanjih ministrstev obeh držav, ugotovimo, da pogleda Slovenije in Hrvaške na položaj v Jadranskem morju izhajata iz različnih temeljev. Slovenija je menila, da:

- a) ima teritorialni izhod na odprto morje in pravico do razglasitve lastne IEC,⁴⁸
- b) je za kakršnokoli razglasitev IEC v Jadranskem morju v skladu z Jamajško konvencijo potreben sporazum med vsemi zainteresiranimi državami,⁴⁹
- c) bi enostranska razglasitev hrvaške IEC prejudicirala potek meje na morju med Slovenijo in Hrvaško,
- d) bi bilo varovanje okolja v Jadranskem morju bolj kakovostno, če bi pri njem sodelovale vse zainteresirane države,
- e) naj se dialog nadaljuje v multilateralnem okviru (MZZ RS 2003g).

Hrvaška stališča so temeljila na naslednjih premisah:

- a) hrvaška odločitev je mednarodnopravno utemeljena s V. poglavjem Jamajške konvencije,
- b) širitev jurisdikcije v Jadranskem morju skupaj z multilateralnim sodelovanjem bi pripomogla k vzpostavitvi trajnostnega upravljanja z živimi viri in h kakovostnemu varovanju okolja,
- c) hrvaški Sabor naj bi oktobra 2003 odločal o širitvi jurisdikcije,
- d) vprašanje slovensko-hrvaške meje na morju je ločeno in pravno različno od vprašanja širitve jurisdikcije,
- e) bilateralni dialog naj se nadaljuje na višji politični ravni (MZZ RH 2003b).

Slovenija je na tem srečanju tudi že predlagala vzpostavitev skupne ribiške zaščitne cone brez prejudica meja, v katero bi bile vključene vse obalne države ob Jadranskem morju. Tako bi, je menila Ljubljana, Jadransko morje najbolje zaščitili in obenem delovali v skladu s politiko, ki jo Evropska unija vodi v Sredozemlju (MZZ RS 2003g).

⁴⁸ Da bi potrdila svoje prepričanje v dostop do odprtega morja, ki pomeni tudi pravico razglasitve IEC, je Slovenija 19. decembra 2003 sprejela Zakon o dopolnitvah Pomorskega zakonika, v katerem je jasno zapisala, da »lahko izvršuje svoje suverene pravice, jurisdikcijo in nadzor nad morsko površino, morskim vodnim stebrom, morskim dnem in morskim podzemljem onkraj meja državne suverenosti v skladu z mednarodnim pravom« (Uradni list RS, št. 2/04, 15. 1. 2004).

⁴⁹ Slovenija se sklicuje na 74. člen Jamajške konvencije.

Strani sta o vprašanju nato razpravljali na več multilateralnih sestankih, med katerimi je eden pomembnejših potekal 23. septembra 2003 med predstavniki jadranskih držav in Evropske komisije v Bruslju. Na njem se je jasno pokazalo, na čem pravzaprav temelji nesoglasje med Hrvaško na eni ter drugimi jadranskimi državami in Evropsko unijo na drugi strani. Vse kot razlog za svoje delovanje navajajo prizadevanje po zaščiti živih virov in morskega okolja v Jadranu. Hrvaška meni, da bo edino s širjenjem nacionalne jurisdikcije dobila pravni instrument za učinkovito zaščito Jadrana, čemur naj šele nato sledi harmonizacija ukrepov na regionalni ravni. Slovenska stran pa pritrjuje stališčem Evropske komisije in Italije, da je

»k/ljub mednarodnopravnim osnovam za oblikovanje con potrebno doseči soglasje glede Sredozemlja, še posebej pa Jadrana med vsemi jadranskimi državami – le tako bo mogoče vzpostaviti sistem učinkovitega varovanja morja in delovati v duhu Evropske unije« (MZZ RS 2003h).

Hrvaška je sklep o vzpostavitvi ERC oktobra 2003 sprejela kljub argumentom nasprotne strani ter kljub prošnji, naj z odločitvijo počaka vsaj do novembrske ministrske konference o trajnostnem razvoju ribištva v Sredozemlju – da ne bi prejudicirala sklepov konference. Slovenija je na ta korak protestirala z noto, v kateri je zapisala, da je ravnanje Hrvaške v nasprotju z »mednarodnopravno obveznostjo Republike Hrvaške vzdržati se vseh ravnanj, ki onemogočajo dokončno uveljavitev sporazumne rešitve meje na morju med državama« (MZZ RS 2003i).

Jasno je, da vprašanja ne bo mogoče rešiti z enostranskimi akti in brez dogovarjanja, zato so se ob robu vrha držav kvadrilaterale 30. januarja 2004 na Brdu pri Kranju slovenski, italijanski in hrvaški premier na pobudo Slovenije dogovorili, da bodo skupni jezik iskali na trilateralnih sestankih (STA 2004a).⁵⁰ Osnovo za taka večstranska srečanja, namenjena iskanju odgovorov na bilateralna in trilateralna vprašanja ter povezana z Jadranskim morjem, daje na ministrski konferenci 26. novembra 2003 v Benetkah sklenjeni dogovor pristojnih ministrov sredozemskih držav. Namero o tesnejšem sodelovanju »na ustrezni regionalni ravni« so namreč zapisali v tedaj sprejeti Beneški deklaraciji. Na ravni državnih sekretarjev Slovenije, Hrvaške in Italije so bili tako do konca aprila sklicani trije sestanki,

⁵⁰ Kvadrilateralo sestavljajo Hrvaška, Italija, Madžarska in Slovenija. Gre za obliko regionalnega sodelovanja na področju notranjih zadev, obrambe, kulture, okolja, regionalnega razvoja, dela in zaposlovanja. Pobudo za sodelovanje je leta 1996 dala Slovenija. Hrvaška se je skupini pridružila leta 2000 (MZZ RS n.d.).

in sicer 12. februarja 2004 v Trstu, 11. marca 2004 v Portorožu in 7. aprila 2004 v Puli. Noben od sestankov, ki so potekali za zaprtimi vrati, ni prinesel konkretnih dogovorov oziroma premikov v stališčih strani. Kot je pisal dnevnik Delo (Delo, 8. 4. 2004, 1), sta Slovenija in Italija v luči sodelovanja v ZPZM predlagali tri možne multilateralne rešitve: skupno ribolovno cono na Severnem Jadranu, odstop Hrvaške od razglasitve ERC oziroma razglasitev ERC, ki ne bi veljala za članice Evropske unije.

Hrvaška še vedno ne popušča in svojo odločitev od vsega začetka utemeljuje kot pravico, ki izhaja iz Jamajske konvencije, in z izvajanjem katere bo najbolj učinkovito prispevala k vzpostavitvi trajnostnega upravljanja z živimi viri ter h kakovostnemu varovanju morskega okolja. Obenem poudarja, da je odprta za multilateralno sodelovanje na Jadranu (MZZ RH 2003b). Priznava, da je v Jadranskem morju treba na regionalni ravni sodelovati na področju ekologije, ribištva, zaščite morja in naravnih virov ter se usklajevati tudi s politiko Evropske unije. Toda obenem vztraja, da je »učinkovita zaščita Jadrana uresničljiva izključno s komplementarnimi ukrepi na nacionalni, bilateralni in multilateralni ravni« (MZZ RH 2003c). Hrvaška stran je tudi na zadnjem trilateralnem sestanku 7. aprila 2004 ponovno potrdila stališče, da je namen razglasitve ERC izključno zaščita Jadranskega morja izven nacionalne jurisdikcije (MZZ RH 2004). Hrvaški predstavniki res nikoli niso izrecno zavrnili možnosti večstranskega sodelovanja, vendar šele po vzpostavitvi ERC. Vseskozi poudarjajo, da se nobena država pri širitvi jurisdikcije »ni dolžna usklajevati z drugimi« ter da Hrvaška na ta način »ščiti svoje interese«, s čimer ne bo »škodovala tretjim državam« (MZZ RH 2003a).

7.4. RAZLOGI ZA NESOGLASJE

Iz povzetkov stališč in doslej (maj 2004) praktično ničelnega vsebinskega napredka v večstranskih pogovorih ugotovimo, da državi na problematiko gledata povsem različno. Neenotnost stališč je moč razložiti z dilemo, s katero smo se ukvarjali v prejšnjih poglavjih: ali ima v ZPZM prednost pravica do razglasitve IEC (v hrvaškem primeru ERC) po V. poglavju ali v njih prevlada zahteva po sodelovanju med državami, ki jo v IX. poglavju vsebuje 123. člen Jamajske konvencije. Hrvaška na prvo mesto očitno postavlja V. poglavje

Jamajške konvencije. Potrditev domneve najdemo v številnih izjavah za javnost MZZ RH, kjer se Hrvaška sklicuje na pravico vsake obalne države, da – četudi leži ob polzaprtem morju – razglasi IEC. Tudi v okviru obiska hrvaškega zunanjega ministra v Sloveniji, ki je potekal 8. aprila 2004, je gost iz Zagreba zagotovil, da hrvaška vlada ne more niti ne namerava spreminjati odločitev Sabora, saj so zanj obvezujoče, pristavil pa je, da so v vladi prepričani, da odločitev o ERC ne sme škodovati skupnim interesom treh držav na Jadranu (STA 2004b). Situacija v Jadranskem morju med Hrvaško in Slovenijo je razumljivo zapletena tudi zato, ker se državi še nista dogovorili o poteku meje na morju in ker med njima ni soglasja o tem, ali ima Slovenija prost dostop do odprtega morja ali ne. Hrvaška stran od samega začetka zagovarja tezo, da je treba vprašanje meje na morju ter razglasitev IEC reševati ločeno (MZZ RH 2003b) ter da je »razglasitev širitve jurisdikcije mednarodnopravno enostranski akt obalne države, ki ima stik z odprtim morjem in se o tem ni dolžna usklajevati z drugimi državami« (MZZ RH 2003a). Slovenija pa meni, da je Hrvaška z razglasitvijo ERC, konkretno pa bo to storila z njeno uveljavitvijo, napovedano za oktober 2004, prejudicirala potek meje, kar je v nasprotju s 74. členom Jamajške konvencije. Ta člen, ki opredeljuje način razmejitve IEC med sosednjima državama, določa, da se morata državi o poteku meje sporazumeti in doseči pravično (*equitable*) rešitev oziroma se zateči k načinom miroljubnega reševanja sporov. Dotlej naj si v duhu razumevanja in sodelovanja prizadevata za uvedbo začasnih praktičnih ukrepov, ne da bi na ta način prejudicirali končno rešitev. Dogovor o meji na morju namreč pomeni prvi korak sodelovanja med sosednjima državama. Šele točna določitev meje normalizira in stabilizira meddržavne odnose ter omogoči nadaljnje sodelovanje na drugih področjih, meni tudi Camarda (1996).

Ravnanje Hrvaške in Slovenije nam razkrije, da sta obe strani prepričani, da delujeta v skladu z mednarodnim pomorskim pravom. Hrvaška se sklicuje na pravico do širitve jurisdikcije, ki jo ima kot obalna država, Slovenija pa na načelo sodelovanja, ki naj bi vodilo ravnanje držav v polzaprtih morjih, kakršno je Jadransko, in za katerega se zavzema tudi Evropska unija. Zanimivo je, da državi druga drugi ne oporekata zahtevanih pravic, uskladiti se ne moreta le pri njihovem rangiranju, kar potrjuje tudi, da mednarodno pravo ne nudi enoznačnega odgovora na vprašanje, ali v ZPZM prevlada IEC ali sodelovanje.

8. ZAKLJUČEK

Namen pričujoče naloge je bil odgovoriti na vprašanje, kakšen je v Jamajški konvenciji odnos med vzpostavitvijo IEC z vsemi pravicami in dolžnostmi, ki jih vključuje, ter dolžnostjo sodelovanja držav ob ZPZM. Presek določb teh dveh poglavij je zanimiv zato, ker obe operirata z nekaterimi istimi koncepti: raziskovanje, izkoriščanje, ohranjanje in upravljanje živih virov, varovanje okolja ter znanstveno raziskovanje. Na začetku zastavljena hipoteza predpostavlja, da je razglasitev IEC v ZPZM v nasprotju s 123. členom Jamajške konvencije, ker ne omogoča sodelovanja v teh morskih prostorih. Hipoteza se v tej obliki ni potrdila. Ne moremo reči, da vzpostavitev IEC v ZPZM ne omogoča sodelovanja med državami. Te kljub uveljavitvi IEC vsekakor smejo med seboj sodelovati, če to želijo. Res pa je, da nabor pravic, ki jih prinaša razglasitev IEC, ni zamejen tako, da bi sodelovanje v ZPZM zahteval kaj bolj strogo kot drugje na morju. Ugotovili smo pravzaprav, da je 123. člen Jamajške konvencije povsem nepomemben, kar se tiče zahteve po sodelovanju, saj konvencija na drugih mestih natančneje opredeljuje načine sodelovanja med državami, ki veljajo tudi za ZPZM. Ti so v 123. členu le zbrani skupaj, povzeti in posplošeni, nikakor pa obalni državi ne odrekajo pravice do vzpostavitve IEC zato, ker leži ob ZPZM niti pred njo ne postavljajo dodatnih zahtev. Do tega zaključka smo prišli z argumentacijo v treh korakih. Najprej je bilo treba ugotoviti, ali se je vprašanje pravice do IEC v ZPZM na konferenci, na kateri so sprejemali Jamajško konvencijo, sploh pojavilo, in kakšna so bila stališča držav do njega. Nato smo analizirali, kako sta poglavji na stičnih točkah pomensko umeščeni v Jamajško konvencijo kot celoto. Končno smo na primeru Hrvaške in Slovenije v Jadranskem morju iskali odgovor na vprašanje, kako je s tem v praksi.

Prvič, iz uradnih zapisnikov ter delovnih dokumentov konference je razvidno, da so se za poseben status ZPZM, tudi kar se tiče IEC, zavzemale le države s konkretno izkušnjo življenja v takem morju. Vsaka zase so imele številne predloge, katerim je bilo skupno stališče, da enostransko ravnanje držav v ZPZM zaradi posebnih karakteristik prostora ni ustrezna rešitev. Če pa sedaj pogledamo sprejeto vsebino IX. poglavja, v katerem so ZPZM dobila svoje mesto, je ta precej manj zavezujoča in ne prepoveduje ali omejuje vzpostavitve

IEC. Analiza pogajalskih besedil, ki so v letih konference spreminjala vsebino in obliko, pokaže, da je bilo prvotno besedilo IX. poglavja pripravljeno v konkretnem in za obalne države bolj zavezujočem tonu. Pregled govorov in predlogov členov, ki v pogajalska besedila niso bili vključeni, pa, da so predstavniki ob ZPZM ležečih držav izkazovali interes po izključitvi IEC iz ZPZM ter vpeljavi regionalnega pristopa k upravljanju, ki bi temeljil na sodelovanju. Tovrstne pobude navsezadnje niso dobile dovolj podpore, da bi se odrazile v Jamajški konvenciji. Razloge za to velja iskati v dejstvu, da države ob ZPZM, ki jih je bilo na konferenci kar nekaj in so se v zvezi s to problematiko tudi oglašale, niso storile koraka naprej, stopile skupaj in ustvarile interesne skupine, kakor je bila praksa pri več drugih vprašanjih. Poleg tega ni zanemarljivo niti dejstvo, da njihova stališča niso uživala podpore nobene od tedanjih dveh velesil – ZDA in Sovjetske zveze. ZPZM so bila v Jamajško konvencijo sicer vključena, vendar so – tako kot na konferenci – ostala obrobno poglavje. Na deklaratorni ravni sicer opozarja na posebnost ZPZM znotraj mednarodnega pomorskega prava, dejansko pa obalnim državam ne prepoveduje ničesar, kar je dovoljeno tistim ob oceanih. Še eno razlago za tak rezultat najdemo v dejstvu, da je bila konferenca leta 1982 izpeljana z namenom oblikovati celovit dokument za vsa področja mednarodnega pomorskega prava. Zato so države morale pristati na številne koncesije, če naj bi na koncu konvencijo dejansko sprejeli. In žrtev tega je bilo najverjetneje tudi poglavje o ZPZM, česar sicer ne moremo preveriti zaradi same narave konference, katere vsebinski del je v največji meri potekal na neformalni ravni. Pri tem delu smo se soočili tudi z eno od omejitev pri pisanju naloge, saj dokumenti s konference, ki so na voljo, ne prikažejo vseh vsebinskih razprav v odborih, ne beležijo »trgovanja« s koncesijami.

Ugotovili smo torej, da konferenca posebnega položaja IEC v ZPZM ni dorekla, čeprav so za to obstajale pobude. Zato smo v nadaljevanju znotraj Jamajške konvencije iskali določila, ki bi nam pomagala opredeliti dejansko razmerje med pravico do IEC in dolžnostjo sodelovanja v ZPZM. Zavedali smo se, da Jamajška konvencija izrecno ne zapoveduje sodelovanja na škodo pravice do vzpostavitve IEC, da pa k njemu – kot se je izkazalo, drugje celo bolj kot v IX. poglavju – spodbuja. Na podlagi pravic in dolžnosti držav v (svoji in tuji) IEC ter ob podmeni, da lahko ZPZM pod določenimi pogoji pojmuje kot regije – do te ugotovitve smo prišli s pomočjo teoretičnih opredelitev regije

ter vloge regij v Jamajški konvenciji – smo skušali najti skupni imenovalec med ZPZM, regijami in sodelovanjem. Ugotovili smo še, da si niti strokovnjaki mednarodnega pomorskega prava niso edini v tem, kakšna je sploh stopnja obvezujočnosti IX. poglavja, konkretnije 123. člena. Stališča segajo od nepotrebnosti tega poglavja (Ibler) prek njegove nezadostne natančnosti (Škrk) do *sui generis* pravne zavezujočnosti (Vukas). Zato smo šli sami pogledat konkretne določbe Jamajške konvencije na področjih, ki jih 123. člen izpostavlja kot tista, v katerih je potrebno sodelovanje.

Vprašanje živih virov obsežno ureja kar poglavje o IEC. Iz njegovih določb ugotovimo, da je sodeč po Jamajški konvenciji sodelovanje in usklajevanje pri vprašanih celovitega ravnanja z živimi viri sicer potrebno, da pa so določbe tako ohlapne, da omogočajo izjemno široko interpretacijo. Država ima v prvi vrsti odgovornost do virov, med drugim mora skrbeti za to, da ne prihaja do presežnega ulova, da se zaloge obnavljajo ipd. Na prvi pogled bi rekli, da pri tem uživa vse suverene pravice, vendar logičen razmislek vodi do spoznanja, da obalna država mora sodelovati z drugimi državami, saj se živi viri ne ustavijo pred političnimi mejami, ki so v ZPZM posejane še bolj na gosto kot v oceanih. Med vidiki ravnanja z viri ima obalna država največji spekter pravic pri njihovem izkoriščanju. Medtem ko pri raziskovanju, ohranjanju in upravljanju Jamajška konvencija pogosteje navaja k sodelovanju, lahko obalna država pri določanju, kdo bo smel koristiti presežek živih virov, odloča sama, seveda »v skladu z Jamajško konvencijo«. Slednja na eni strani posebej izpostavlja države brez neposrednega stika z morjem, geografsko prikrajšane države ter države v razvoju, na drugi strani pa obalne države, katerih gospodarstvo je v pretežni meri odvisno od izkoriščanja živih virov njihove lastne IEC. Skupine tako različnih interesov Jamajška konvencija ni mogla kodificirati v pravično razmerje, zato je skušala vzpostaviti okvirno ravnotežje med državami, ki so se na konferenci za kodifikacijo IEC zavzemale, ter tistimi, ki so IEC nasprotovale. Določeno sodelovanje med državami je kljub vzpostavitvi IEC tudi pri izkoriščanju živih virov potrebno, modalitete le-tega pa Jamajška konvencija prepušča v odločitev državam v skladu z njihovim konkretnim položajem.

V zvezi z varovanjem okolja poglavje o IEC ne vsebuje poglobljene obdelave, zato smo pod drobnogled vzeli XII. poglavje Jamajške konvencije, ki je tej problematiki v celoti

namenjeno. V njem ni konkretnih določb o IEC in ZPZM, najdemo pa del, ki se ukvarja z globalnim in regionalnim sodelovanjem. V njem je natančneje in v bolj zavezujočem tonu kot v 123. členu predpisano sodelovanje med državami, ki ni obratno sorazmerno z obsegom pravic obalne države. Dokument posebej poudarja regionalno sodelovanje. To pomeni, da so se snovalci Jamajške konvencije zavedali specifičnosti morskih prostorov, ki jih lahko jemljemo kot celoto, torej tudi ZPZM. Ker ni posebnih predpisov za IEC, lahko sklepamo tudi, da je obalna država, ki tako cono razglasi, pri okoljevarstvenih vprašanjih v njej nič manj kot drugje na morju dolžna sodelovati z drugimi državami.

Tudi znanstveno raziskovanje v poglavju o IEC nima konkretnih določb, zato je bilo naše izhodišče XIII. poglavje Jamajške konvencije. Tu za razliko od XII. poglavja v zvezi z regionalnim in globalnim sodelovanjem veljajo le okvirni predpisi, pač pa je režim različen glede na posamezen morski prostor. V IEC tako veljajo drugačna pravila kot v teritorialnem in odprtem morju. Glede znanstvenega raziskovanja uživa v IEC obalna država pomembno pravico, da raziskav, ki jih želijo opravljati tuji državljani, ne odobri, da jih nadzoruje, če se tako odloči, in jih lahko tudi prekine. Vsi ti ukrepi morajo sicer biti utemeljeni, če pa pogledamo, kako široko paleto zahtev lahko obalna država postavi drugim pred odobritvijo raziskave in med njenim nadzorom, je očitno, da si v tem primeru Jamajška konvencija pretirano ne prizadeva za krepitev sodelovanja med državami v IEC, četudi bi šlo za ZPZM.

Na podlagi ugotovljenega se sedaj vrnimo k hipotezi. Ali vzpostavitev IEC v ZPZM res preprečuje sodelovanje med državami? Prva stvar, ki jo ugotovimo, je, da je 123. člen zapisan preveč neobvezujoče, da bi ga lahko jemali kot pravno obveznost; gre bolj za spodbudo in opomin, saj Jamajška konvencija na drugih mestih bolj določno predpisuje sodelovanje, še najbolj pri ohranjanju živih virov ter varovanju okolja. Celo če vsebino 123. člena razumemo kot dolžnost, ki je v skladu z duhom Jamajške konvencije, druge določbe natančneje opredeljujejo tip in stopnjo sodelovanja. Menim, da lahko rečemo, da 123. člen razen dobronamerne funkcije opominjanja v Jamajški konvenciji nima take vloge, da bi ZPZM na podlagi njegove vsebine uživala poseben položaj. Obalne države so ob razglasitvi IEC, posebej kar se tiče ohranjanja živih virov in okolja, na splošno bolj zavezane k sodelovanju na podlagi določb v poglavjih, ki urejata specifično ti dve področji, saj sta

glede sodelovanja bolj zahtevni kot 123. člen. Še najmanj sodelovanja konvencija predpisuje pri izkoriščanju živih virov ter znanstvenem raziskovanju. Kar se tiče prvega, ima obalna država v svoji IEC precejšnjo diskrecijsko pravico: najprej, da odloči, kolikšen del zalog bo sploh ponudila v rabo drugim, nato pa še, komu (čeprav se morajo s končno odločitvijo strinjati vse vpletene države). Tudi pri znanstvenem raziskovanju država v svoji IEC ni zavezana k sodelovanju z drugimi in od njene dobre volje pri interpretaciji Jamajske konvencije je odvisno, ali jih bo pripustila na to območje ali ne. Na teh dveh točkah lahko hipotezi narahlo priklimamo kvečjemu z vidika, da obalna država z razglasitvijo IEC lahko svojevoljno odloča o izkoriščanju živih virov in izvajanju znanstvenih raziskav ter sploh ni zavezana k sodelovanju. Če tako ravna, pa ne deluje v duhu 123. člena Jamajske konvencije. Ob tem se že kaže tudi odgovor, zakaj tako. Izkoriščanje živih virov in znanstveno raziskovanje sta za obalno državo z vidika nacionalnega interesa najpomembnejši dejavnosti v IEC, zato ju ne želi izpustiti iz rok v korist občega dobra, naj gre za ZPZM ali ne.

Zgornji sklep lahko napravimo na podlagi teoretičnega pristopa k mednarodnemu pomorskemu pravu. Vsekakor bi bilo zanimivo in koristno nadaljevati raziskavo v smeri prakse v ZPZM. Na ta način bi ugotovili, kakšno je dejansko ravnanje držav ter ali je morda že prišlo do progresivnega razvoja mednarodnega pomorskega prava v smeri institucionalne in praktične uveljavitve celovitega sodelovanja med državami v ZPZM. Morda celo v taki meri, da so se zaradi stremenja po skupnih interesih začele odrekati vzpostavitvi IEC. Dobro bi bilo popisati in klasificirati vsa ZPZM ter pripraviti analizo dejavnosti obalnih držav v njih, posebej z vidika IEC. Taka analiza bi še bolj celovito zaokrožila zastavljeni problem, saj skozi sočasno spremljanje teorije in prakse dobimo najboljši vpogled v realno stanje. Da pa se tudi v tej nalogi ne bi povsem odrekli pogledu na ravnanje držav na obravnavanem področju, smo si ogledali aktualni položaj v Jadranskem morju. Tu je Hrvaška sprejela odločitev, da bo oktobra 2004 začela uveljavljati pravice v svoji ERC, medtem ko se Slovenija – s podporo Italije – bolj zavzema za skupen pristop k upravljanju z viri in okoljem v Jadranu. Obe strani sta prepričani, da je njuno ravnanje v skladu z mednarodnim pravom, vendar se Hrvaška bolj sklicuje na V. poglavje Jamajske konvencije, Slovenija pa na dolžnost sodelovanja ter prakso Evropske unije v Sredozemlju.

Težavnost iskanja rešitve še povečuje nerešeno mejno vprašanje med njima. Odnos med Slovenijo in Hrvaško vsebuje tako veliko spremenljivk, da je nemogoče reči, katera od njiju ima »bolj prav«. Ležita ob polzaprtem morju, imata odprto vprašanje meje na morju s kupom neusklajenih stališč, kar v skladu z Jamajško konvencijo pomeni, da ne smeta izvajati ukrepov, ki bi prejudicirali potek meje. Slovenija je tudi članica Evropske unije, torej mora spoštovati njeno skupno ribiško politiko. Ves ta zbir dejstev kliče po usklajevanju in sodelovanju med državama ter v vsej jadranski regiji. Toda na podlagi ugotovitev v nalogi lahko rečemo le, da Hrvaški ni moč oporekati pravice do vzpostavitve IEC, Sloveniji pa ne stališča, da je treba med državama še prej opredeliti mejo na morju. Dejstvo, da je Jadransko morje polzaprto morje, je z logičnega in zdravorazumskega vidika seveda pomembno, z vidika Jamajške konvencije pa ni zavezujoč dejavnik. ZPZM imajo v konvenciji svoje mesto in nakazujejo idejo sodelovanja, toda ta kot dolžnost ni dorečena. Tako stanje kaže na eno od slabosti »velikih« in »vseobsežnih« mednarodnih pravnih aktov. Z namenom kodificirati obsežno materijo in biti obenem sprejemljiv za zadostno večino, mora biti dokument dovolj splošen, pri čemer kratko potegnejo posebnosti – v tem primeru ZPZM. Le praksa lahko zagotovi, da se univerzalni pristop k reševanju problema ne zlomi na teh posebnostih, temveč da so smiselno umeščene v celoto. Tako lahko države ob ZPZM samo skozi prakso sodelovanja poskrbijo za trajnostno ravnanje z viri ter okoljem in za razvoj znanosti, čeprav to pomeni, da se sporazumno odrečejo pravici do vzpostavitve IEC v njih.

9. VIRI

PRIMARNI VIRI

A/CONF.62/C.2/L.47 USA: draft articles for a chapter on the economic zone and the continental shelf (8. 8. 1974). *UNCLOS III, OR Vol. III* (1975) First and Second Session. New York: United Nations.

A/CONF.62/C.2/L.56 Turkey: draft article on enclosed and semi-enclosed seas (13. 8. 1974). *UNCLOS III, OR Vol. III* (1975) First and Second session. New York: United Nations.

A/CONF.62/C.2/L.65 Bolivia and Paraguay: draft articles on the »regional economic zone« (16. 8. 1974) *UNCLOS III, OR Vol. III* (1975) First and Second Session. New York: United Nations.

A/CONF.62/C.2/L.71, Add. 1 in Add. 2 Iraq: draft articles on enclosed and semi-enclosed seas (21. 8. 1974). *UNCLOS III, OR Vol. III* (1975) First and Second Session. New York: United Nations.

A/CONF.62/C.2/L.72 Iran: draft articles on enclosed and semi-enclosed seas (21. 8. 1974). *UNCLOS III, OR Vol. III* (1975) First and Second Session. New York: United Nations.

A/CONF.62/L.51 Report of the Chairman of the Second Committee (29. 3. 1980). *UNCLOS III, OR Vol. XIII* (1981) Ninth Session. New York: United Nations.

A/CONF.62/L.87 Report by the Chairman of the Second Committee (26. 3. 1982). *UNCLOS III, OR Vol. XVI* (1984) Eleventh Session. New York: United Nations.

A/CONF.62/L.110 Iraq: amendment to article 123 (13. 4. 1982.). *UNCLOS III; OR Vol. XVI* (1984) Eleventh Session. New York: United Nations.

A/CONF.62/WP.8 Informal Single Negotiating Text (17. 5. 1975). *UNCLOS III, OR Vol. IV* (1975) Third Session. New York: United Nations.

A/CONF.62/WP.8/REV.1/PART.II Revised Single Negotiating Text. *UNCLOS III, OR Vol. V* (1976) Fourth Session. New York: United Nations.

A/CONF.62/WP.10 (15. 7. 1977) Informal Composite Negotiating Text. *UNCLOS III, OR Vol. VIII* (1978) Sixth Session. New York: United Nations.

A/CONF.62/61 Report of the General Committee on the organization of the work of the seventh session (11. 4. 1978). *UNCLOS III, OR Vol. X* (1979) Seventh Session and Resumed Seventh Session. New York: United Nations.

A/CONF.62/86 Letter dated 22 August 1979 from the Chairman of the group of Islamic States to the President of the Conference (2. 8. 1979). *UNCLOS III, OR Vol. XII* (1980) Resumed Eighth Session. New York: United Nations.

Convention on Rights and Duties of States (Inter-American) (26. 12. 1933), <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/intdip/interam/intam03.htm> (10. 12. 2003).

GA Resolution 2625-XXV Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations, 24. 10. 1970, <http://ods-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement> (10. 3. 2004).

GA Resolution 3067-XXVIII Reservation Exclusively for Peaceful Purposes of the Sea-Bed and the Ocean Floor, and the Subsoil Thereof, Underlying the High Seas Beyond the Limits of Present National Jurisdiction and Use of Their Resources in the Interests of Mankind, and Convening of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, 16. 11. 1973, <http://ods-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/281/39/IMG/NR028139.pdf?OpenElement> (10. 3. 2004).

Narodne novine 17/94, Pomorski zakonik Republike Hrvatske (7. 4. 2004), http://www.poslovniforum.hr/zakoni/pomorski_zakonik.asp (8. 4. 2004).

North Sea Continental Shelf Cases (Federal Republic of Germany vs. Denmark, Federal Republic of Germany vs. The Netherlands), 1969 *ICJ* 3 (20. 2. 1969), <http://212.153.43.18/icjwww/idecisions/isummaries/icsummary690220.htm> (23. 2. 2004).

Santo Domingo Declaration (7. 6. 1972), <http://www.oceanlaw.net/texts/domingo.htm>, (6. 5. 2004).

Table of claims to maritime jurisdiction (2004), http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/claims_2004.pdf (26. 5. 2004).

UNCLOS III, OR

UNCLOS III, OR Vol. I (1975) Second Session. New York: United Nations.

UNCLOS III, OR Vol. II (1975) Second Session. New York: United Nations.

UNCLOS III, OR Vol. III (1975) First and Second Session. New York: United Nations.

UNCLOS III, OR Vol. IX (1979) Seventh Session and Resumed Seventh Session. New York: United Nations.

UNCLOS III, OR Vol. X (1979) Seventh Session and Resumed Seventh Session. New York: United Nations.

UNCLOS III, OR Vol. XVI (1984) Eleventh Session. New York: United Nations.

United Nations Convention on the Law of the Sea (10. 12. 1982), 21 *International Legal Materials* 1393 (1995).

Uradni list RS št. 2/04, Zakon o dopolnitvah Pomorskega zakonika (15. 1. 2004), http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html (8. 4. 2004).

SEKUNDARNI VIRI

About the Gdansk Convention (n. d.) The IBSFC Homepage, Documentation, <http://www.ibsfc.org/> (24. 2. 2004).

Atlas of Population and Environment (2001) Regional Seas. American Association for the Advancement of Science, www.ourplanet.com/aaas/pdfs/147-50.pdf (5. 4. 2004).

Background to UNCLOS (n. d.), http://streamer.rug.ac.be/cdlaw/chap3/unclos3/unc_back.htm (15. 12. 2003).

Beckman (n. d.) *1982 UN Convention on the Law of the Sea Provisions on Marine Scientific Research*, <http://sol.oc.ntu.edu.tw/omisar/wksp.mtg/sc3.994/Apendix-E.htm> (2. 2. 2004).

Bennett, A. LeRoy in Oliver, James K. (1977/2002) *International Organizations, Principles and Issues*. New Jersey: Prentice Hall (7. izdaja).

Bennouna, Mohammed (1991) The Multidimensional Character of the New Law of the Sea. V Dupuy, Rene-Jean in Vignes Daniel (ur.) *A Handbook on the New Law of the Sea*, 3-28. Dordrecht: Hague Academy of International Law.

Birnie, Patricia in Boyle, Alan (1992) *International Law and the Environment*. Oxford: Oxford University Press.

Bodansky, Daniel (2000) What's so Bad About Unilateral Action to Protect the Environment? *European Journal of International Law*, Vol. 11, No. 2, 339-347, <http://www.ejil.org/journal/Vol11/No2/110339.pdf> (9. 2. 2004).

Brilmayer, Lea in Klein, Natalie (2001) Land and Sea: Two Sovereignty Regimes in Search of a Common Denominator. *Journal of International Law and Politics* 33 (3), 703-768.

New York: New York University, <http://www.nyu.edu/pubs/jilp/main/issues/33/pdf/33s.pdf> (17. 12. 2003).

Bučar, Bojko (1993) *Mednarodni regionalizem: mednarodno večstransko sodelovanje evropskih regij*. Ljubljana: FDV.

Buzan, Barry (1981) Negotiating by Consensus: Developments in Technique at the United Nations Conference on the Law of the Sea. *American Journal of International Law* 75 (2), 324-348.

Buzan, Barry (1991) *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. New York (itd.): Harvester Wheatsheaf.

Camarda, Guido (1996) Lo Spazio Adriatico nel Diritto Internazionale Aereo e del Mare. V Vukas, Budislav (ur.) *Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno pravo* 24 (26), 61-83. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Caminos, Hugo in Marotta-Rangel, Vicente (1991) Sources of the Law of the Sea. V Dupuy, Rene-Jean in Vignes Daniel (ur.) *A Handbook on the New Law of the Sea*, 29-140. Dordrecht: Hague Academy of International Law.

Churchill, Robin in Lowe, Vaughan (1983/1999) *The Law of the Sea*. Manchester: Juris publishing, Manchester University Press (3. izdaja).

CIA Factbook

CIA Factbook (2004a) Geography, Coastline, Canada, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ca.html#Geo> (24. 2. 2004).

CIA Factbook (2004b) Geography, Coastline, Monaco, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/mn.html#Geo> (24. 2. 2004).

CIA Factbook (2004c) Geography, Coastline, Iraq, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/iz.html#Geo> (24. 2. 2004).

CIA Factbook (2004d) Geography, Coastline, Albania, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/al.html#Geo> (17. 4. 2004).

CIA Factbook (2004e) Geography, Coastline, Bosnia and Herzegovina, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/bk.html#Geo> (17. 4. 2004).

CIA Factbook (2004f) Geography, Coastline, Croatia, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/hr.html#Geo> (17. 4. 2004).

CIA Factbook (2004g) Geography, Coastline, Serbia and Montenegro, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/yi.html#Geo> (17. 4. 2004).

CIA Factbook (2004h) Geography, Coastline, Slovenia, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/si.html#Geo> (17. 4. 2004).

Curzon, L B (1979/1993) *Dictionary of Law*. London: Pitman Publishing (4. izdaja).

Degan, Vladimir Đuro (2000) *Međunarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Dupuy, Rene-Jean (1991) The Sea Under National Competence. V Dupuy, Rene-Jean in Vignes Daniel (ur.) *A Handbook on the New Law of the Sea*, 247-317. Dordrecht: Hague Academy of International Law.

Encyclopaedia Britannica (1957) Vol. 8. London: Encyclopaedia Britannica Ltd.

Garner, Bryan A. (ur.) (1891/2003) *Black's Law Dictionary*. St. Paul: West Group (7. izdaja).

Geographical position of Italy (n. d.), http://www.focusmm.com/italy/itgeog_1.htm (18. 5. 2004)

Glassner, Martin Ira (1985) Regionalism and the new law of the sea. V Vukas, Budislav (ur.) *Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno pravo* 19 (22), 409-429. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Grotius, Hugo (1916/2001) *The Freedom of the Seas Or the Right Which Belongs to the Dutch to Take Part in the East Indian Trade*. New Jersey: The Lawbook Exchange, Ltd.

Hettne, Björn in dr. (1999) *Globalism and the New Regionalism*. London: MacMillan Press Ltd.

Hugo Grotius (n. d.) *Wikipedia, the free encyclopedia*, http://en.wikipedia.org/wiki/Hugo_Grotius (24. 2. 2004).

Ibler, Vladimir (2001) *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*. Zagreb: Barbat.

John Selden (n. d.) *Wikipedia, the free encyclopedia*, http://en.wikipedia.org/wiki/John_Selden (24. 2. 2004).

Keckes, Stjepan (1994) The regional seas programme – Integrating environment and development: The next phase. V Payoyo, Peter Bautista (ur.) *Ocean governance: sustainable development of the seas*. Tokyo. United Nations University Press, <http://www.unu.edu/unupress/unupbooks/uu15oe/uu15oe00.htm#Contents> (11. 3. 2004).

Koh, Tommy (1998) *The Quest for World Order: Perspectives of a Pragmatic Idealist*. Singapore: Times Academic Press.

Kullenberg, Gunnar in Ayala-Castañares, Agustin (1994) Regional cooperation in marine sciences. V Payoyo, Peter Bautista (ur.) *Ocean governance: sustainable development of the seas*. Tokyo: United Nations University Press, <http://www.unu.edu/unupress/unupbooks/uu15oe/uu15oe0k.htm> (26. 1. 2004).

Kwiatkowska, Barbara (1985) Exclusive Economic Zone – General evaluation. V Vukas, Budislav (ur.) *Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno pravo* 18 (21), 99-117. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Martin, Elizabeth A. (1983/1997) *Dictionary of Law*. Oxford: Oxford University Press (4. izdaja).

Mikolić, Mario (1995) *Diplomatski protokol*. Zagreb: MATE.

MZZ RH, Priopćenja

MZZ RH (2003a) Priopćenje 260/03, 2. 9., <http://www.mvp.hr/3-2-priopcenja/3-2-priopcenja-arhiv-0309.htm> (11. 4. 2004).

MZZ RH (2003b) Priopćenje 278/03, 16. 9., <http://www.mvp.hr/3-2-priopcenja/3-2-priopcenja-arhiv-0309.htm> (11. 4. 2004).

MZZ RH (2003c) Priopćenje 343/03, 5. 11., <http://www.mvp.hr/3-2-priopcenja/3-2-priopcenja-arhiv-0311.htm> (15. 4. 2004).

MZZ RH (2004) Priopćenje 101/04, 7. 4., <http://www.mvp.hr/3-2-priopcenja/3-2-priopcenja-0404/3-2-priopcenje-101-04.htm> (8. 4. 2004).

MZZ RS, Novinarsko središče

MZZ RS (n. d.) Regionalno sodelovanje, Kvadrilateral, http://www.sigov.si/mzz/zunanja_poli/regionalno_sode.html (17. 4. 2004).

MZZ RS (2003a) Slovenija generalnemu sekretarju OZN izročila odgovor na hrvaško notifikacijo zaščitne ekološko-ribolovne cone, Novinarsko središče, 7. 11., <http://www.gov.si/mzz> (11. 4. 2004).

MZZ RS (2003b) Izjava ministra za zunanje zadeve dr. Dimitrija Rupla, Novinarsko središče, 1. 9., <http://www.gov.si/mzz> (11. 4. 2004).

MZZ RS (2003c) Veleposlanik Republike Slovenije v Zagrebu Peter A. Bekeš končal posvetovanja, Novinarsko središče, 12. 9., <http://www.gov.si/mzz> (11. 4. 2004).

MZZ RS (2003d) Srečanje ministra dr. Rupla z italijanskim zunanjim ministrom Frattinijem, Novinarsko središče, 6. 10., <http://www.gov.si/mzz> (11. 4. 2004).

MZZ RS (2003e) Državni sekretar Žbogar sprejel koordinatorja Mediteranskega akcijskega načrta, Novinarsko središče, 5. 9., <http://www.gov.si/mzz> (11. 4. 2004).

MZZ RS (2003f) Minister dr. Rupel govoril z italijanskim zunanjim ministrom, Novinarsko središče, 2. 9., <http://www.gov.si/mzz> (11. 4. 2004).

MZZ RS (2003g) Srečanje slovenskih in hrvaških pravnih strokovnjakov, Novinarsko središče, 16. 9., <http://www.gov.si/mzz> (11. 4. 2004).

MZZ RS (2003h) Sestanek predstavnikov jadranskih obalnih držav in Evropske komisije glede ekološke in ribolovne zaščite Jadrana, Novinarsko središče, 23. 9., <http://www.gov.si/mzz> (17. 4. 2004).

MZZ RS (2003i) Izjava ministrstva ob hrvaški razglasitvi zaščitne ekološke in ribolovne cone, Novinarsko središče, 4. 10., <http://www.gov.si/mzz> (16. 4. 2004).

National claims to maritime jurisdiction (n. d.), http://www.ukho.gov.uk/attachments/2004/annual_nms/ANM12%202004.pdf (28. 4. 2004).

Oceans (2003) *The Lifeline of our Planet, Anniversary of the United Nations Convention on the Law of the Sea: 20 Years of Law and Order on the Oceans and Seas (1982-2002)*, http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_20years/oceansthelifeline.htm (15. 3. 2004).

Ott, David H. (1987) *Public International Law in the Modern World*. London: Pitman Publishing.

Oxman, Bernard H. (1991) The Third United Nations Conference on the Law of the Sea. V Dupuy, Rene-Jean in Vignes Daniel (ur.) *A Handbook on the New Law of the Sea*, 163-244. Dordrecht: Hague Academy of International Law.

Pulvenis, Jean-François (1991) The Continental Shelf Definition and Rules Applicable to Resources. V Dupuy, Rene-Jean in Vignes Daniel (ur.) *A Handbook on the New Law of the Sea*, 315-382. Dordrecht: Hague Academy of International Law.

Queneudec, Jean-Pierre (1985) Les incertitudes de la nouvelle convention sur le droit de la mer. V Vukas, Budislav (ur.) *Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno pravo* 18 (21), 47-57. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Regional Seas (n. d.) *Strategies for sustainable development*, <http://www.gpa.unep.org/documents/finalrsb.pdf> (2. 2. 2004).

Rudolf, Davorin (1988) *Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu*. Split: Književni krug.

Scott, James Brown (1916/2001) Introductory note. V Grotius, Hugo *The Freedom of the Seas Or the Right Which Belongs to the Dutch to Take Part in the East Indian Trade*, v-x. New Jersey: The Lawbook Exchange, Ltd.

Schrijver, Nicolaas Jan (1995) *Sovereignty over natural resources: balancing rights and duties in an interdependent world*. Groningen: Rijksuniversiteit, <http://www.ub.rug.nl/eldoc/dis/jur/n.j.schrijver/> (2. 2. 2004).

Sparre, Per in Venema Siebren C. (1998) *Introduction to Tropical Fish Stock Assessment – Part 1: Manual*. Rim: FAO – FIAT PANIS, <http://www.fao.org/docrep/W5449E/w5449e00.htm#Contents> (14. 3. 2004).

STA – Slovenska tiskovna agencija

STA (2003a) Mesič bi si z Italijani razdelil Jadran, Slovencem ponudil prehod, 6. 3., <http://www.sta.si/vest.php?id=716307> (16.4.2004).

STA (2003b) Sabor proti razglasitvi EEZ, 3. 10., <http://www.sta.si/vest.php?id=770257> (8. 4. 2004).

STA (2003c) Hrvaški sabor razglasil ekološko-ribolovno cono na Jadranu, 3. 10., <http://www.sta.si/vest.php?id=770282> (8. 4. 2004).

STA (2003d) Šimonović: Ribolovna cona ponuja identično zaščito kot EEZ, 3. 10., <http://www.sta.si/vest.php?id=770161> (8. 4. 2004).

STA (2003e) Hrvaška vlada predlaga razglasitev zaščitne ekonomsko-ribolovne cone, 2. 10., <http://www.sta.si/vest.php?id=769998> (8. 4. 2004).

STA (2004a) Prvi tristranski sestanek o ERC v duhu pogovorov o skupnih rešitvah, 2. 2., <http://www.sta.si/vest.php?id=806406> (16. 4. 2004).

STA (2004b) Slovenija in Hrvaška na poti arbitraže o meji, 9. 4., <http://www.sta.si/vest.php?id=823619> (10. 4. 2004).

Škrk, Mirjam (1988) Exclusive Economic Zones in Enclosed and Semi-Enclosed Seas. V Vukas, Budislav (ur.) *Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno pravo* 19 (22), 159 – 183. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Vukas, Budislav (1983) Jugoslavija i Konvencija UN o pravu mora. *Zbornik Pravnog Fakulteta u Rijeci* 4, 201-221. Rijeka: Pravni fakultet.

Vukas, Budislav (1988) The Mediterranean: An Enclosed or Semi-Enclosed Sea? V Vukas, Budislav (ur.) *Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno pravo* 19 (22), 49-66. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

10. PRILOGE

Priloga 1: Določbe IX. poglavja v ISNT (A/CONF.62/WP.8)

Part IX: Enclosed and semi-enclosed seas

Article 133

For the purposes of this part, the term “enclosed or semi-enclosed sea” means a gulf, basin or sea surrounded by two or more states and connected to the open seas by a narrow outlet or consisting entirely or primarily of the territorial seas and exclusive economic zones of two or more coastal states.

Article 134

States bordering enclosed or semi-enclosed seas shall co-operate with each other in the exercise of their rights and duties under the present Convention. To this end they shall, directly or through an appropriate regional organization:

- (a) Co-ordinate the management, conservation, exploration and exploitation of the living resources of the sea;
- (b) Co-ordinate the implementation of their rights and duties with respect to the preservation of the marine environment;
- (c) Co-ordinate their scientific research policies and undertake where appropriate joint programmes of scientific research in the area;
- (d) Invite, as appropriate, other interested States or international organizations to co-operate with them in furtherance of the provisions of this article.

Article 135

The provisions of this part shall not affect the rights and duties of coastal or other States under other provisions of the present Convention, and shall be applied in a manner consistent with those provisions.

Chapter IX: Enclosed or semi-enclosed seas

Article 129

Definition

For the purposes of this Chapter, “enclosed or semi-enclosed sea” means a gulf, basin, or sea surrounded by two or more States and connected to the open seas by a narrow outlet or consisting entirely or primarily of the territorial seas and exclusive economic zones of two or more coastal states.

Article 130

Co-operation of States bordering enclosed or semi-enclosed seas

States bordering enclosed or semi-enclosed seas should co-operate with each other in the exercise of their rights and duties under the present Convention. To this end they shall endeavour, directly or through an appropriate regional organization:

- (a) To co-ordinate the management, conservation, exploration and exploitation of the living resources of the sea;
- (b) To co-ordinate the implementation of their rights and duties with respect to the preservation of the marine environment;
- (c) To co-ordinate their scientific research policies and undertake where appropriate joint programmes of scientific research in the area;
- (d) To invite, as appropriate, other interested States or international organizations to co-operate with them in furtherance of the provisions of this article.

PART IX

ENCLOSED OR SEMI-ENCLOSED SEAS

Article 122

Definition

For the purposes of this Convention, "enclosed or semi-enclosed sea" means a gulf, basin or sea surrounded by two or more States and connected to another sea or the ocean by a narrow outlet or consisting entirely or primarily of the territorial seas and exclusive economic zones of two or more coastal States.

Article 123

Cooperation of States bordering enclosed or semi-enclosed seas

States bordering an enclosed or semi-enclosed sea should cooperate with each other in the exercise of their rights and in the performance of their duties under this Convention. To this end they shall endeavour, directly or through an appropriate regional organization:

- (a) to coordinate the management, conservation, exploration and exploitation of the living resources of the sea;
- (b) to coordinate the implementation of their rights and duties with respect to the protection and preservation of the marine environment;
- (c) to coordinate their scientific research policies and undertake where appropriate joint programmes of scientific research in the area;
- (d) to invite, as appropriate, other interested States or international organizations to cooperate with them in furtherance of the provisions of this article.